

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Analýza habitu překladatelek
Letopisů Narnie

(diplomová práce)

2023

Bc. Petr Uram

Filozofická fakulta Univerzity Palackého
Katedra anglistiky a amerikanistiky

Analýza habitu překladatelek
Letopisů Narnie

The Habitus Analysis of the Translators
of The Chronicles of Narnia

(diplomová práce)

Autor: Bc. Petr Uram

Studijní obor: Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne 11. 12. 2023

.....

Bc. Petr Uram

Poděkování:

Děkuji své vedoucí, Mgr. Jitce Zehnalové, Dr., za nesmírnou vstřícnost, pomoc a cenné rady při zpracování diplomové práce. Také bych rád poděkoval Renatě Ferstové a Veronice Volhejnové za trpělivost, spolupráci, otevřenost a ochotu podílet se na výzkumné části práce. Můj nehynoucí vděk náleží i rodině, partnerům a přátelům za podporu materiální i duševní. Mášalláh!

Zkratky

ANT – teorie aktérů-sítí

KAD – kritická analýza diskurzu

MH – mikrohypotéza

RF – Renata Ferstová

VV – Veronika Volhejnová

Obsah

Zkratky	5
Obsah	6
Úvod	8
1 Habitus	11
1.1 Sociologický obrat	12
1.2 Habitus v translatologii	13
1.3 Relevantní koncepty Deleuze a Guattariho	15
1.4 Asambláž / uspořádání	17
1.5 Syntéza asambláže / uspořádání a analýzy habitu a překladu	20
2 Ideologie	22
2.1 Ideologie v krásné literatuře	23
2.2 Ideologie <i>Letopisů Narnie</i>	25
2.3 Ideologie v překladu	29
2.4 Ideologie a habitus	31
3 Moc	32
3.1 Moc překladatelů	34
3.2 Moc nad překladateli	35
3.3 Moc a habitus	36
4 Metodologie	38
4.1 Lexikologická diskurzivní analýza	38
4.2 Kódování strukturovaných rozhovorů a rámec asambláže / uspořádání	39
5 Lexikologická a diskurzivní analýza <i>Letopisů Narnie</i>	42
5.1 Křesťanské prvky v textu	42
5.2 Konzervativní prvky v textu	47
6 Analýza habitu	49
6.1 Předběžná analýza dobového habitu Renaty Ferstové	49
6.2 Předběžná analýza dobového habitu Veroniky Volhejnové	49
6.3 Konstrukce a forma strukturovaného rozhovoru	50
6.4 Výsledky kódování strukturovaného rozhovoru	58
6.5 Analýza asambláže / uspořádání	63

Závěr	68
Summary	72
Seznam tabulek a grafů	76
Tabulky	76
Grafy	76
Bibliografie	77
Primární zdroje	77
Sekundární zdroje	78
Přílohy	95
Anotace	96

Úvod

„Drazí bratři, nezapomínejte nikdy, až uslyšíte vychvalovat pokrok osvěty, že nejkrásnější lstí ďáblou jest, přesvědčit vás, že neexistuje,“ píše Baudelaire v povídce *Velkomyslný hráč* (1999, s. 49). Tento citát lze vztáhnout i k poněkud abstraktnějším „ďáblům“, mezi něž by se mohla řadit i ideologie.

Podle Žižeka již delší dobu žijeme v postideologickém světě (1989, s. 30), kde se hegemonní ideologie stala natolik úspěšnou a naturalizovanou, že už o ní mnozí neuvažují jako o subjektivní hodnotě, nýbrž jako o čistém faktu (Fisher 2010, s. 29). Tváří v tvář obdobnému uvažování je proto dost možná o to nezbytnější upozorňovat na vlivy nejrozličnějších ideologií ve všech odvětvích lidského snažení – a to i u překladu.

O více či méně vědomé poplatnosti překladatelů vůči rozličně dominantním ideologiím píše Lefevere v *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*, kde zdůrazňuje, že na cílový text mohou působit nejen osobní ideologické pohnutky autora překladu, ale i instituce, jež jej zaštiťují (1992, s. 41). Ideologické a mocenské dopady na proces i osobnost překladatele jsou také předmětem této diplomové práce.

V první řadě je ovšem nutné zdůraznit, že vliv ideologie a moci lze vypozařovat i při tvorbě samotných výchozích děl. Barthes kupříkladu tvrdí, že pomocí mimo jiné krásné literatury se utváří a upevňují mýty, které následně slouží jako ospravedlnění pro prosazování společenských hodnot a statu quo (2004, s. 130). Mytologie byla od počátku věků spjata především s náboženstvím (Bascom 1965, s. 9) a i moderní mýty z této spirituální tradice také více či méně zřetelně těží. Příkladem za všechny může být literární žánr fantasy.

V jeho duchu psal díla i jeden z jeho zakladatelů Clive Staples Lewis, autor mimo jiné proslulé knižní dětské fantasy série *Letopisy Narnie*, jejíž dvě oficiální české překladové verze z per Renaty Ferstové a Veroniky Volhejnové představují výzkumné objekty předložené diplomové práce. Že tato oblíbená anglická heptalogie zahrnuje motivy a prvky pravděpodobně inspirované křesťanskou mytologií a hodnotami, nelze označit za přelomové tvrzení.

Přestože byl Lewisův postoj vůči náboženským alegorickým výkladům *Letopisů Narnie* poněkud komplikovaný (1956, *The New York Times*)¹, zmiňovaný Barthes by oponoval, že na autorově záměru v zásadě až tolik nezáleží, protože jeho dílo následně žije vlastním životem ve čtenářských interpretacích (2006, s. 77). Historie nám tak důsledně ukazuje, že ať už byl Lewisův myšlenkový proces za dílem jakýkoli, *Letopisy Narnie* si našly nepřeborné množství fanoušků nejen v řadách křesťanů, ale i kupříkladu u pravicových konzervativců i libertariánů.

I když se potenciální interpretace známé pohádkové ságy nepochybně nevymezují pouze na náboženskou a politickou perspektivu, předložená diplomová práce se zabývá právě jimi v kontextu sociologického habitu². Po mimo jiné sociologickém obratu na přelomu milénia se výzkumníci překladačů počali zajímat o do té doby přehlížené motivace za překladačskými řešeními, která mohla být ovlivněna překladačovým habitem a vyplývajícími mnohdy nevědomými zaujetími (Wolf 2012, s. 135).

Aplikace teorie habitu se na poli translologie sice ukázala být poněkud problematická (Seddon 2019, s. 106), ale tato diplomová práce si klade za úkol veškeré nedostatky adresovat a provést výzkum nejen s ohledem na etická úskalí, nýbrž i za využití nejnovějších zjištění a přístupů. Metodologický rámec sice zahrnuje standardní postupy, jako jsou kvalitativní lexikologické mikroanalýzy obou překladačových variant *Letopisů Narnie* s důrazem na nábožensky či politicky laděné elementy a kódování obdobně zaměřených strukturovaných rozhovorů s oběma překladačkami. Jejich následné pojetí a výklad se vůči většině akademických prací ovšem vymezuje užitím v translologii zatím nepříliš prozkoumaného teoretického rámce asambláže / uspořádání a komplexity (Ibid. s. 106–107).

Tímto způsobem se předložená diplomová práce hodlá vyvarovat toho, aby její sociologickou náplň nepřebily lexikologicky-biografické tendence. Stejně jako

¹ Dostupné z: <https://apilgriminnarnia.com/2014/01/27/sometimes-fairy-stories/>

² Některé české publikace pojem „habitus“ neskloňují v souladu s pravidly o skloňování podstatných jmen rodu mužského řeckého a latinského původu, které končí příponou *-us* (viz *Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR*, dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=229>). Přestože tak tyto zdroje dost možná činí proto, aby sociologický habitus odlišily od jiných habitů, např. toho biologického, i mnohé přírodovědné prameny pravidla skloňování zcela ignorují, což celou záležitost poněkud komplikuje. Z toho důvodu tato práce skloňuje „habitus“ stejným způsobem jako hojně citovaný článek Vašata a Růčičky (2011), a tedy v souladu se standardizovanými pravidly.

je totiž jedinec součástí společnosti, ani překladatelé nepůsobí ve vakuu vlastních pohnutek, ale jsou objektem nepřeborného množství mocenských siločar (Lefevere 1992, s. 41–45). Mluvíme-li pak o moci nad překladateli, nemyslíme tím výlučně vliv státních a vládních politik nebo rozličně dominantních ideologií, nýbrž obecně dopad institucí a jednotlivců, kteří do práce překladatele jakkoli zasahují, tj. korektoři, editoři, nakladatelé, vydavatelé apod.

Jejich působení konečně překladatelský proces značně komplikuje, i když se těmto faktorům v translatologii věnuje pozornost teprve odnedávna (Dionísio da Silva 2020, s. 10). Tato diplomová práce si tak pokládá na první pohled jednoduchou otázku, zdali má překladatelův habitus zřejmý dopad na jeho překladatelská řešení, a předpokládá, že nasnadě jsou komplexní odpovědi, které pravděpodobně zprvu zpochybní, nakolik jsme opravdu schopni alespoň načrtnout komplexní systému zachycující veškeré ideologicko-mocenské aspekty překladatelské činnosti, ale nakonec nám především ukážou, že je potřeba celou oblast do budoucna podrobněji prozkoumat.

1 Habitus

Fenoménu habitu se vůbec poprvé sociologicky chápe v roce 1939 Norbert Elias, nicméně původ latinského termínu nalézáme už u Aristotelova pojmu *hexis* (stav), který následně středověcí učenci překládají do nám známé podoby znamenající „postoj“ (Wacquant 2004, s. 315). Později se tímto konceptem v sociologii zabývá i Marcel Mauss, ale jako samotný základ vlastní sociologické teorie jej používá až Bourdieu.

V *Teorii jednání* píše: „*Habitus* je generativní a jednotící princip, který z charakteristických vztahových rysů, vlastních určitému postavení, vytváří jednotný životní styl, to jest celek, v němž se sjednocuje volba osob, statků i praktických činností“ (Bourdieu 1998, s. 16). V díle *Le Sens pratique* pak specifikuje:

... habitus neboli systémy trvalých a přenositelných dispozic, strukturovaných struktur, které mají fungovat jako strukturující struktury, tj. jako principy utváření a strukturace jednání a reprezentací, které mohou být objektivně přizpůsobeny jistým účelům, aniž bychom vůbec předpokládali, že jsou na ně vědomě zaměřené nebo ovládají činnosti nezbytné k jejich dosažení, dále které mohou být objektivně „regulované“ a „běžné“, aniž by však samy byly produktem podřízenosti pravidlům, a nakonec které mohou být kolektivně organizované, aniž by byly produktem organizačního působení jakéhosi dirigenta.

(Bourdieu 1980, s. 88–89)³

Habitus tedy v zásadě představuje souhrn dispozic čili neuvědomovaně nabytých a následně internalizovaných náchylností, sklonů, vloh a předpokladů, které ovlivňují smýšlení, vnímání a reakce jednotlivce. Zmiňované dispozice přitom vyplývají z dlouhodobého působení struktur na individua ve specifických sociálních pozicích s konkrétním zázemím (Růžička a Vašát 2011, s. 131), což znamená, že obdobné dispozice můžeme pozorovat u osob, které sdílí totožný

³ Vlastní překlad.

gender, etnický či národní původ, vzdělání, profese, společenské postavení, náboženské vyznání nebo politické názory. Taková srovnání ovšem nemusí být vždy natolik přímočará a jednoznačná.

Kritici mnohdy habitu vytýkají determinismus (Lizardo 2004, s. 392) nebo slepou kauzalitu (Růžička a Vašát 2011, s. 132), v obou případech nicméně Bourdieuvu koncepci poněkud redukuje a zjednodušují. Lizardo uvádí, že pokud determinismus definujeme zkrátka jako pokus o vysvětlení motivace za společenským jednáním, tak habitus opravdu lze označit za deterministický – jestliže ale determinismus pojmem více behavioristicky a utilitaristicky jako součást teoretického schématu, jež se pokouší předpovědět, jak se jedinci v daných situacích zachovají, pak má habitus od determinismu vcelku daleko (2004, s. 393).

Růžička s Vašátem zase podotýkají, že habitus neexistuje ve vakuu, a proto musí nejen vždy brát v potaz daný kontext a strukturu sociálního pole, ale také se s ohledem na měnící se podmínky napříč sociální trajektorií neustále dotvářet a transformovat (2011, s. 132). Habitus se tak konstantně v čase i prostoru přeměňuje, pročez jej můžeme považovat za značně fluidní fenomén, který nemusí být snadné v mezích spíše statického média akademické práce podchytit.

1.1 Sociologický obrat

V návaznosti na kulturní obrat v translatologii na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století dochází před začátkem nového milénia také k obratu sociologickému, který v lecčem reaguje na dosavadní závěry deskriptivní translatologie, především na polysystémovou teorii Evena-Zohara a Touryho překladatelské normy (Wolf 2010, s. 337–338). Nepochybně se také jedná o další ze snah učinit z translatologie vpravdě interdisciplinární obor (Merkle 2008, s. 175).

Ke konci sedmdesátých let navrhuje Even-Zohar v duchu kritiky statického strukturalismu ve své době převratně dynamickou teorii polysystémů, která sice jako jedna z vůbec prvních bere v potaz kontexty času a prostoru (1990, s. 10–11), ale zároveň opomíjí úlohu lidských původců (Wolf 2007, s. 8). Touryho pojetí, že se překladatelé musí přizpůsobit normám, které se vlivem lidských původců a institucí neustále mění, zase chystá půdu pro postupné uvedení habitu do

translatologie (Ibid. s. 9). Normám se věnuje i Hermans, když zdůrazňuje dopad moci a ideologie na překladatelský proces (1996, s. 26).

V roce 1997 Hermans slavně prohlašuje, že překlad je sociálně regulovaná aktivita (s. 10), což mnozí považují za oficiální počátek sociologického obratu. V nadcházejících více než dvaceti letech tak sociologické přístupy zapouští v translatologii i interpretologii své kořeny, což vede k celé řadě výzkumů a zjištění. Tymoczko (2010) a Wolf (2012) se kupříkladu zaměřují na úlohu politického aktivismu mezi překladateli. Sela-Sheffy a Shlesinger (2011) se zabývají zase identitou překladatelů a rolí institucí v rámci mezikulturní komunikace.

Obdobnou problematikou se zaobírá již na začátku devadesátých let Hönig, když kritizuje model translatorického jednání Holz-Mänttari s tím, že zachycuje idealizovanou horizontální společnost a nereflektuje hierarchické vztahy mezi jednotlivými původci v modelu (1992, s. 3). Álvarez a Vidal zase zkoumají překlad jako součást mezikulturní tvorby a přenosu znalostí, kdy překladatele považují za potenciální autority, které mají moc s informacemi manipulovat (1996, s. 2).

Wolf v sebenaplňujícím proroctví v úvodu souboru *Constructing a Sociology of Translation* předvídá, že sociologický obrat má šanci redefinovat mnohé tradiční translatologické metodologie a vnést do oboru přístupy a perspektivy, které v něm do té doby notně chyběly (2007, s. 27). Za stěžejní přitom považuje právě Bourdieuovy koncepty, obzvláště pak ty spojené s různorodě zřetelnými mocenskými strukturami (Ibid. s. 12), ke kterým patří kapitál, pole anebo konkrétně habitus.

1.2 Habitus v translatologii

V souvislosti s probíhajícím sociologickým obratem v poli uvádí v roce 1998 Simeoni koncept habitu do translatologie. Vzhledem k mimo jiné tehdejšímu ne zrovna vyrovnanému přístupu k tomuto Bourdieuovu konceptu v anglofonní akademii (Lizardo 2004, s. 378) se Simeonův článek *The Pivotal Status of the Translator's Habitus* stejně jako i habitus samotný setkávají zpočátku v řadách translatologů v lepším případě s nepochopením, v horším s kritikou (Vorderobermeier 2014, s. 12–13).

Někteří kritici ovšem správně poukazují, že mnohé translatologické výzkumu zaměřené na habitus na sebe berou podobu spíše biografii zkoumaných překladatelů než sociologicky laděných prací (Seddon 2019, s. 106). Shodou okolností právě před tímto přístupem a jeho problematickými aspekty varuje i sám Bourdieu (2017, s. 214), který zdůrazňuje zaujatost ne tolik mezi dotazovanými jako spíše mezi dotazovateli (Vorderobermeier 2014, s. 19) a na celoživotní proměnlivost habitu (Bourdieu 1987, s. 5).

Postupem času se ale ukazuje, že habitus znamená pro translatologii nedocenitelný nástroj, co nám umožňuje za pomoci syntézy diskurzivní a sociologické analýzy lépe porozumět překladatelskému procesu (Wolf 2012, s. 135). Příkladem budiž rozbor historických, společenských nebo ideologických podmínek, které překladatele vedou k tomu či onomu překladatelskému řešení, nebo jak se na cílovém textu podepisují nejrůznější vnější vlivy, které mohou být zcela mimo překladatelovo vědomí anebo kontrolu.

Mezi průkopníky habitu a bourdieuovských konceptů v translatologii obecně se řadí vedle Simeona i Gouanvic, který tvrdí, že habitus účastníků překladatelského procesu, tj. nejen překladatelů, ale i nakladatelů, korektorů, kritiku atd., má zásadní dopad na *illusio* (2005, s. 163–164), další bourdieuovský koncept reprezentující přisuzovanou důležitost sociálních her (Bourdieu 1998, s. 106). Analýza habitu překladatelů také úzce navazuje na myšlenky manipulační školy, především pak na dílo Hermanse, Lefevera a Bassnett.

Druzí dva jmenovaní poukazují v souladu s polysystémovou teorií na nerovnováhu jazyků v rámci překladů, což podle nich zákonitě vede k tzv. mezijazykovému vyjednávání, během něhož se projevuje dopad jak institucionální moci, tak osobního vlivu překladatele (Šmrha 2015, s. 68). Sám Lefevere dodává, že překladatelé jsou mnohdy nuceni výchozí texty spíše než překládat naopak přepisovat, čímž s nimi manipulují, aby vyhověli „dominantním proudům doby“ (1992, s. 8).

V souvislosti s přístupem manipulační školy reprezentuje habitus také nutný protipól „neviditelnosti překladatele“, kterou kritizuje Venuti v odkazu na dle jeho postoje negativní domestikační a neutralizační snahy anglofonních překladatelů (2004, s. 17), kteří se tímto způsobem snaží ve čtenářích vyvolat dojem, že ani

nečtou překlad, ale ve skutečnosti je všechny pouze touto skrytou manipulací ochuzují o prvky cizích jazyků a kultur. Zmiňovaná neviditelnost se následně podepisuje i na pracovních podmínkách překladatelů a výsledném chaosu, který na trhu práce v této oblasti panuje (Seddon 2019, s. 114).

Za posledních přibližně patnáct let se v translatologii vyrojilo také množství prací, které teorii habitu syntetizují s jinými přístupy a metodami (Seddon 2019, s. 106), jako např. s mikrosociologií (Gouanvic 2014), „boundary theory“ (Grbić 2014), Deweyho pojetím zvyků (Inghilleri 2014), Latourovými konceptem působnosti (Abdallah 2014) a teorií aktérů-sítí⁴ (Buzelin 2005) nebo i teorií komplexity (Marais 2014). Jednou z nejnovějších syntéz v této oblasti je propojení habitu s asambláží / uspořádáním Deleuze a Guattariho (Seddon 2019).

1.3 Relevantní koncepty Deleuze a Guattariho

Než pokročíme dále, je na místě se ve stručnosti seznámit s nejzásadnějšími přínosy této francouzské filozofické dvojice. Ačkoli je systematizace jejich filozofie poněkud v rozporu s její formou (Nail 2017, s. 21), je na místě si uvést a vysvětlit pojmy a koncepce, které jsou relevantní pro tuto diplomovou práci. Mezi tyto fenomény se řadí „stroj“, „rhizom“, „multiciplita“, „událost“, „teritorium“, a především „asambláž / uspořádání“.

V prvé řadě je nutno zdůraznit, že Deleuze je filozofem difference a kritikem pozůstatků platonismu v moderním myšlení (Švantner 2015, s. 69). Jako novomaterialista neuznává žádný transcendentní svět idejí, ani představu vnitřku a vnějšku – vše se podle něj naopak nachází v dynamické imanentní rovině (Charvát 2018, s. 23).

V ní mezi sebou navazují komplexní vztahy touhou poháněné stroje. Když píšou Deleuze a Guattari o strojích, nemyslí tím nutně jen mechanické automaty, ba spíše veškeré lidské i ne-lidské prvky, ať už konkrétní nebo abstraktní, uspořádané do multiplicit pospojovaných rhizomatickými liniemi (2019, s. 9–10).

⁴ Tato diplomová práce volí raději tento překlad „*théorie de l'acteur-réseau*“ namísto údajně častěji používaného ekvivalentu „teorie sítí aktérů“, který nicméně působí nedorozumění ohledně souvislosti mezi sítěmi a aktéry (Latour 2016, s. 7).

Multiplicita reprezentuje mnohost, již rhizomatické linie obdobně jako stroje přímo oplývají. Rhizom pak představuje komplexně provázanou decentralizovanou síť. V *Tisíci plošinách* autoři uvádí:

Lze stanovit první stav linie (...): linie je podřízena bodu; diagonála horizontále a vertikále; linie tvoří obrys, figurativní nebo ne; prostoj, jež vytváří, je rýhovaný; spočítatelná multiciplita, již tvoří, zůstává podřízena vždy ve vyšší či doplňkové dimenzi Jednomu. Linie tohoto typu jsou molární a tvoří stromový, binární, kruhový, segmentární systém.

Druhý typ je velmi odlišný, molekulární a typu „rhizom“. Diagonála se osvobozuje, přerušuje nebo vlní. Linie už netvoří obrys, prochází *mezi* věcmi, *mezi* body. Patří hladkému prostoru. Vytyčuje rovinu, jaká už nemá dimenze kromě těch, jež jí procházejí...

(Deleuze a Guattari 2019, s. 577)

V druhé řadě je třeba poukázat na fakt, že se Deleuze celoživotně zabýval sémiotikou. Jako odpůrce saussurovské binarity označujícího a označovaného vnímá vztah mezi formou (výrazem) a obsahem ne jako transcendentně daný, nýbrž v souladu s peircovskou triádou jako jedinečnou událost, při níž je kontext vším (Godard 2000, s. 63). Přední transformační silou, která v decentralizovaném spletnosti působí, je teritorializace.

Z předložených informací to může působit, že spíše než ontologií, tedy naukou o bytí, by se deleuzovsko-guattariovské filozofie měla nazývat ginomologií neboli naukou o stávání se (Rae 2014, s. 121). Veškeré prvky rhizomatických soustav disponují teritorií, které se navzájem deteritorializují a reteritorializují. V *Tisíci plošinách* zaznívá:

[Deteritorializace] je pohyb, jímž „se“ opouští teritorium. Je to operace linie úniku. Jsou tu však velmi rozdílné případy. [Deteritorializace] může být překryta reteritorializací, která ji kompenzuje, takže linie úniku zůstává

zatarasena: v takovém případě říkáme, že je [deteritorializace] *negativní*. Cokoli může plnit úlohu reteritorializace, to znamená „nahrazovat“ ztracené teritorium; (...) Jiný případ je, když se [deteritorializace] stává pozitivní, to znamená, že převládá nad reteritorializacemi...

(Deleuze a Guattari 2019, s. 579–580)

Nakonec nám zbývá už jen vyzdvihnout, co mají uvedené koncepty společného – všechny do jednoho na sebe totiž berou podobu asambláže / uspořádání.

1.4 Asambláž / uspořádání

Gentzler a Tymoczko uvádí, že překlad je „úmyslná a vědomá selekce, asambláž, strukturace a fabrikace“ (2002, s. 21)⁵. Znalci a příznivci filozofie Deleuze a Guattariho u druhého uvedeného výrazu snad zbystrí, nicméně stačí chvíle strávená na různojazyčnými vydáními jejich knih, aby si člověk záhy uvědomil, že opravdu není asambláž jako asambláž a že ani Gentzler, ani Tymoczko touto zmínkou na filozofické duo v žádném případě neodkazují.

Pojem „asambláž“ má v mezích díla Deleuze a Guattariho představovat překlad francouzského slova *agencement*. Česká verze je v tomto dost možná ovlivněna anglofonním akademickým prostředím, kde se francouzská předloha překládá také jako *assemblage*. Jak ovšem namítá Nail, tento překlad je poněkud nepřesný, poněvadž zatímco *assemblage* stejně jako jeho doslovný francouzský ekvivalent reprezentují spojení vícera věcí, skutečný význam slova *agencement* se blíží spíše anglickému *arrangement* nebo českému „uspořádání“ (2017, s. 22), které pro tento termín užívá mimo jiné i oficiální český překlad *Tisíce plošin* (Deleuze a Guattari 2019) a *Kafky – Za menšinovou literaturu* (Deleuze a Guattari 2016).

Jelikož ale napříč českými akademickými pracemi neexistuje konsensus, zdali se preferuje označující „asambláž“, nebo „uspořádání“, bude tato diplomová práce užívat označení „asambláž / uspořádání“, aby tak stejnou měrou zaznívaly obě zažité alternativy. Důvod, proč ovšem záleží na rozlišení mezi „spojením vícera

⁵ Vlastní překlad.

věcí“ a „uspořádáním“, spočívá v tom, že Deleuze a Guattari svou koncepcí asambláže / uspořádání prosazují multiplicitu na úkor jednoty a událost na úkor podstaty (Nail 2017, s. 22). V *Tisíci plošinách* píšou:

Každé [asambláž /] uspořádání je hlavně teritoriální. (...) Objevit něčí teritoriální [asambláž /] uspořádání, člověka nebo zvířete: „domov“. Teritorium tvoří všemožné dekódované fragmenty vypůjčení z prostředí, ale nabývající posléze hodnoty „charakteristických vlastností“: (...) Teritorium přesahuje zároveň organismus i prostředí a vztah mezi nimi; proto také [asambláž /] uspořádání překračuje prosté „chování“. (...)

V každém [asambláži /] uspořádání je třeba najít obsah a výraz, zhodnotit jejich skutečný rozdíl, vzájemné předpokládání se, postupná vsunutí. (...) Teritorialita [asambláže /] uspořádání má původ v jistém dekódování prostředí a zrovna tak nutně pokračuje v liniích deteritorializace. (...) V těchto liniích už [asambláž /] uspořádání nepředstavuje výraz odlišený od obsahu, ale pouze nezformované látky... (...) [Asambláž /] uspořádání je tetravalenční: 1) obsah a výraz; 2) teritorialita a deteritorializace.

(Deleuze a Guattari 2019, s. 575–576)

V *Kafka – Za menšinovou literaturu zase stojí*:

[Asambláž /] uspořádání (...) má dvě tváře. Je kolektivním uspořádáním vypovídání a je strojovým [asambláží /] uspořádáním touhy. (...) Stroj je totiž touha, a ne proto, že by touha byla touhou *po* stroji, ale protože touha bez ustání vytváří stroj ve stroji, donekonečna dělá nová kolečka vedle předchozích i přesto, že tato kolečka se zdánlivě stavějí proti sobě nebo nefungují v souladu. (...) Výpověď (...) vždy demontuje nějaké [asambláž /] uspořádání, jehož je stroj součástí. Sama je součástí stroje, součástí, která vytvoří další stroj, aby zajistila fungování souboru, aby ho modifikovala, nebo aby ho vyhodila do povětří.

Asambláž / uspořádání tak v zásadě reprezentuje entitu, která se vynořuje, protože její heterogenní součásti mezi sebou neustále interagují (Seddon 2019, s. 107). Fundamentální strukturu asambláží / uspořádání pak vždy tvoří tři části – podmínky neboli abstraktní stroje, prvky neboli konkrétní asambláže / uspořádání a původci neboli pojmové osoby (Nail 2017, s. 24). Podle Deleuze a Guattariho jsou abstraktní stroje „z nezformovaných látek a neformálních funkcí“ (2019, s. 582) a reprezentují souvislosti mezi jednotlivými prvky (Ibid. 162). Konkrétní asambláže / uspořádání „dávají jasnou formu rysům výrazu, ale zároveň i s tím rysům obsahu“ (Ibid. s. 168) a pojmové osoby jsou „skutečnými původci výpovědi. Kdo je Já? Pokaždé třetí osoba...“ (Deleuze a Guattari 2001, s. 59).

Podle rozložení těchto tří částí se pak asambláže / uspořádání dále dělí na čtyři vzájemně se prolínající druhy – teritoriální, státní, kapitalistické a nomádské⁶ (Nail 2017, s. 28), v nichž dochází ke čtyřem typům deteritorializace – relativně negativní (mění danou asambláž / uspořádání tak, aby se zachovala a zreprodukovala), relativně pozitivní (nereprodukuje danou asambláž / uspořádání, ani nijak neovlivňuje vznik nové), absolutně negativní (žádné asambláže / uspořádání nikterak neprospívají, pouze jí škodí) a absolutně pozitivní (nereprodukuje danou asambláž / uspořádání, ale podílí se na ustanovení nové) (Ibid. s. 34).

Na poli francouzské poststrukturalistické filozofie se konceptu asambláže / uspořádání vedle Deleuze a Guattariho věnují také DeLanda a Latour. První jmenovaný platí za jednoho z teoretiků, který jejich úvahy nepovažuje za zcela

⁶ Teritoriální asambláže / uspořádání rozdělují svět na kódované segmenty, přičemž se jednotlivé prvky kódují v souladu se svým standardním využitím a kvalitami, kdy jsou podmínky spolu s původci vymezeny v souladu s danými omezeními (Nail 2017, s. 28). Podmínky státních asambláží / uspořádání se pokouší sjednotit a totalizovat veškeré prvky a původce (Ibid. s. 30). Vedle států se za státní asambláže / uspořádání dá pokládat vše, co se odehrává pod hlavičkou států. Původci kapitalistických asambláží / uspořádání upřednostňují kvantitativní vlastnosti jednotlivých prvků na úkor kvalitativních (Ibid. s. 31). Nomádské asambláže / uspořádání své podmínky, prvky, ani původce nikterak neomezují, a proto setrvávají neustále v pohybu, aniž by směřovaly vstříc konkrétnímu cíli (Ibid. s. 32). Pouze tento druh usiluje i kvalitou namísto kvantity a je schopen přinést skutečnou změnu Ibid. Závěrem je třeba zdůraznit, že každá asambláž / uspořádání obsahuje kombinaci těchto druhů.

dotážené (DeLanda 2006, s. 3), což jej vede k vytvoření vlastní teorie neo-asambláže / uspořádání, která se u Deleuze a Guattariho pouze inspiruje (Nail 2017, s. 21).

V případě druhého jmenovaného se jeho teorie aktérů-sítí (ANT) s koncepcí asambláží / uspořádání dokonce mnohdy srovnávají (Seddon 2019, s. 107). Nabízí se otázka, do jaké míry za těmito komparacemi v anglofonní akademii stojí podobnost původního francouzského pojmu *agencement* a Latourova konceptu, který se do angličtiny překládá jako *agency* (působnost), ale původně se nazývá *puissance d'agir* (jednací moc).

Jak teorie asambláže / uspořádání, tak ANT zdůrazňují provázanost světa, topologičnost prostoru a vztahy mezi lidskými a ne-lidskými prvky – je ovšem nutné rozlišovat, že zatímco ANT je vhodnější ke konceptualizaci stabilních dlouhodobých sítí, asambláž / uspořádání zase vyniká při analýze pomíjivých a fluidních fenoménů (Ibid. s. 108), mezi něž se řadí kupříkladu i habitus.

1.5 Syntéza asambláže / uspořádání a analýzy habitu a překladu

Předcházející podkapitola překypuje argumenty, proč je teoretický rámec asambláže / uspořádání více než vhodný k analýze habitu. Oba koncepty se pokládají za časově i prostorově dynamické, pracují s multiplicítami, zaobírají se nerovnoměrnými decentralizovanými strukturami a jsou nesmírně interaktivní. Co ale může asambláž / uspořádání nabídnout translatologii obecně?

Seddon teoretizuje, že skrze deleuzovsko-guattariovskou perspektivu teprve dovedeme vnímat překladatelské postupy, instituce, organizace a identity jako entity, které se neustále vynořují, navazují komplexní vztahy a jsou produktivní (2019, s. 115–116). Vždyť čím je překladatelský proces, jestli ne stáváním-se-překladačem (Ibid. s. 117)? Sama Seddon ale připouští, že asambláž / uspořádání nemusí představovat ten nejvhodnější nástroj k analýze mocenských struktur v překladatelském procesu (Ibid. s. 120).

Podle Brennera et al. tratí filozofické vnímání Deleuze a Guattariho na tom, že ačkoli může asambláž / uspořádání vhodně posloužit při analýze proměnlivých mikropolitik a decentralizované moci, při zkoumání tradičních hierarchických struktur už poněkud selhává (2011, s. 233). Webb ovšem dodává, že důvodem je fakt, že v deleuzovsko-guattariovské ontologii rozdíl mezi makro a mikro procesy

nehraje roli, protože k oběma dochází ve stejný okamžik v rámci totožného teritoria nebo události (2008, s. 138).

Přestože bychom byli nepochybně schopni vyjmenovat nepřeberné množství standardně strukturovaných entit, které zásadní měrou ovlivňují překladatelský proces a svět překladu obecně, už jen pouhá polysystémová teorie naznačuje, že vztahy mezi jednotlivými prvky dynamických systémů nikdy nebudou zdaleka tak přímočaré a jednoznačné. I když nám tedy teoreticky rámec asambláže / uspořádání nejspíš nevystačí k rozboru veškerých mocenských struktur, velkou měrou nám vypomůže při analýze těch komplexnějších, na které klasické metodologické přístupy mnohdy nestačí.

2 Ideologie

Při studiu odborné literatury se jeví, že definic ideologie je tolik, kolik je teoretiků, kteří o ní píšou. Hojnou měrou se cituje Eagletonova vyčerpávající interpretace ideologie jako:

Dominantní moci, která sebe samu legitimizuje tím, že prosazuje jen ty názory a hodnoty, které se s ní slučují, kdy následně z těchto názorů a hodnot učiní něco natolik přirozeného a univerzálního, až to působí, že jsou tyto názory a hodnoty samozřejmě pravdivé a zjevně neodvratitelné, čímž ona dominantní moc nejen znevažuje veškerá přesvědčení, co by ty názory a hodnoty mohla zpochybnit, ale také ona dominantní moc vylučuje jakékoli konkurenční formy uvažování a zastírá společenskou realitu tak, jak jí to vyhovuje.

(Eagleton 1991, s. 5–6)⁷

Ačkoli tato formulace pokrývá mnohé aspekty toho, co ideologie může představovat, potenciální nedostatek nalzáme již hned v prvním slovu. Ideologie totiž nemusí být nutně „dominantní moci“. Je pravdou, že aby ideologie dosáhla oněch cílů, které Eagleton vymezuje, musí mít v rámci určitého stroje (tj. ať už jedince či instituce) jasnou převahu. V širším kontextu už nicméně může nabývat spíše minoritního statutu, kdy kupříkladu nalezneme v asambláži prvek, který se od ostatních zásadně ideologicky liší.

Další patrně problematická dimenze Eagletonovy definice jsou její poněkud „negativní“ konotace, kdy ideologii vnímá jako něco pomalu totalitního a represivního. Jeho pojetí avšak v tomto ohledu nereprezentuje nic nového. Ideologie nabývá ne úplně kladných kontur prakticky od samotných počátků užívání pojmu, kdy Napoleon Bonaparte označoval své oponenty za ideology (Mannheim 1979, s. 64). V této tradici pokračuje i Marx, který tomuto konceptu údajně jako jeden z prvních vetkl jeho moderní význam (Drucker 1972, s. 152).

⁷ Vlastní překlad.

Spolu s Engelsem ideologii označují mimo jiné za falešné třídní vědomí ukrývající skutečnou podstatu věcí (Marx a Engels 1952, s. 40).

Stejnou vinu nesou i mnohé pozdější definice. Apter hovoří o jedné podobě ideologie jako o „zástěrce podlých pohnutek“ (1964, s. 16). Sartori mluví o „dogmatickém přístupu k politice“ (1969, s. 402). Bell popisuje „iluzi“ určenou k „manipulaci mas“ (Nikolakakos 1979, s. 6). Hoffer zase ve svých sjednocujících původcích zahrnuje mezi příslušníky jedné ideologie prvky jako vedení, přímá akce, nenávisť, imitace, přesvědčování, vynucování a podezřívání (2010, s. 109–139).

Příčinou negativistických pojetí ideologie je pravděpodobně tendence označovat odlišné postoje za ideologické a vlastní za „pravdivé“ (Green 1991, s. 200). Dalším specifíkem jsou pak tzv. centristé, kteří sice tvrdí, že se nepřiklání ani na jednu z ideologických stran, ale už pak neberou v potaz dominantní ideologie společnosti, jichž jsou sami součástí a které svou neutralitou zdánlivě nikterak neovlivňují, i když paradoxně svou nerozhodností mlčky utvrzují tamní hegemonní ideologické status quo (Sinfield 1983, s. 40).

Jeví se, že i nahlížení na ideologii může být samo ovlivněno ideologií (Machado da Silva 2021, s. 48). Přestože bychom jistě objevili celou řadu předpojatých definic tohoto konceptu, existence oněch pomalu až pejorativních poukazuje na trend, který má potenciál ohrozit etický kodex lečjaké akademické instituce hlásající apolitičnost, nezaujatost a korektnost. Jak se za takových okolností vyvarovat potíží? Můžeme vůbec zaručit, aby byla tato nebo jakákoli jiná práce nebyla třeba i nevědomě zmanipulována zkoumaným subjektem? Možná by stačilo si připustit, že nic jako neutrální autor neexistuje.

2.1 Ideologie v krásné literatuře

Akceptujeme-li Althusserovu pozici, že ideologie je všudypřítomná a nelze před ní uniknout (1990, s. 256), tedy myšlenka, na niž navazují jak Žižek (1989, s. 30), tak Fisher (2011, s. 29), není důvod, proč by akademici nebo kupříkladu spisovatelé beletrie měli platit za výjimku z pravidla. Barthesovo dílo pak celou nevyhnutelnost ideologie pouze utvrzuje, když na jednu stranu zmiňuje ideologickou úlohu literárních výtvorů (2004, s. 130) a nato dodává, že i kdyby v textu autor tu či onu

ideologickou interpretaci nikdy nezamýšlel, na jeho původním záměru až tolik nezáleží, poněvadž význam tkví v interpretaci čtenáře (2006, s. 77).

Nyní ovšem nastává moment, kdy už je opravdu nutné si pro potřeby této práce ideologii rámcově vymezit. Využijeme za tímto účelem definici ideologie Campbella et al.:

Obzvláště složitá, propletená a rozsáhlá struktura postojů. Přestože se toto slovo většinou užívalo především v politických konotacích, od ideologie se očekává, že pokryje i záležitosti mimo politický řád, jako např. společenské a hospodářské vztahy nebo i otázku náboženství, vzdělání apod.

(Campbell et al. 1960, s. 192)⁸

Že se ideologie netýká nutně jen politických postojů, je pohled, který prosazují i další autoři. Že Marx považuje náboženství za součást falešného ideologického třídního vědomí (Marx a Engels 1952, s. 40–41), asi nikoho příliš nepřekvapí. Marxistický teoretik Adorno také vnímá náboženství jako složku ideologie (Adorno et al. 1950, s. 2).

Najdou se i tací, co ideologii označují za „světské náboženství“ (Gerring 1997, s. 978). Löwenstein zachází ještě dál a tvrdí, že náboženská víra představuje stejný zdroj ideologie jako jiné „iracionální“ vlivy jako pověřivost, víra v nadpřirozeno, mytologie, legendy, folklor a jakákoli symbolizace a manifestace národních tradic a přírodních podmínek (Ibid. s. 964).

Na spojitost mezi mytologií a ideologií upozorňuje již Barthes. Poukazuje kupříkladu na problematičnost označení „realismus“ pro literární díla, která zjevně plní vlastní ideologickou úlohu (Barthes 2004, s. 135). Samotnou ideologicko-mytologickou souvislost pak popisuje strukturalisticky za pomoci základních sémiotických pojmů. Mýtus považuje za „sekundární sémiologický systém“, v němž se rozlišuje mezi jazykem, kde je význam koncovým produktem, a

⁸ Vlastní překlad.

metajazykem, kde se význam stává výchozím prvkem, čímž dochází ke splnutí formy s konceptem (Macura a Jedličková 2012, s. 81).

Čím je krásná literatura, jestli ne tvorbou, nebo alespoň opisováním mýtů? Křesťanská mytologie je zase nepochybně jedním ze základních pramenů západního kulturního dědictví. Jsou tedy veškeré biblické aluze nutně ideologické? Pokud je všechno ideologické, pak ano. Co když se ale ani o křesťanskou referenci nejedná, ale čtenáři ji tak vykládají v takové míře, že se tato interpretace stane zavedenou?

I taková situace může nastat a, obzvláště pokud obdobné úsudky pochází z řad kritiků a akademiků, stávají se nebyvalou součástí diskurzu kolem daného literárního díla. Některé instance souladu či rozkolu mezi názory autorskými a čtenářskými dovedou být ovšem velmi specifické.

2.2 Ideologie *Letopisů Narnie*

Ukázkou takové specifičnosti mohou být právě *Letopisy Narnie*. Abychom avšak mohli načrtnout veškeré potenciální tvůrčí záměry za touto knižní sérií, musíme si v první řadě rozebrat život a habitus jejího tvůrce, spisovatele, literárního vědce a amatérského teologa Clivea Staplese Lewise. Za tímto účelem nám poslouží jeho autobiografie *Zaskočen radostí* spolu s rozborů z per autorů, kteří zdůrazňují ideologické aspekty jeho života a díla stran jak náboženství, tak politiky.

C. S. Lewis se narodil v severoirském Belfastu do protestantské rodiny, ale s počátkem puberty se klasické anglikánské víry zřekl a začal se považovat za ateistu (1994, s. 48). Během dospívání byl subjektem tehdejšího tradičního britského vzdělávání a výchovy, které prosazovaly specifické pravicově-konzervativní hodnoty (Van Leeuwen 2010, s. 83–84). Zároveň nicméně vzhledem ke svému irskému původu choval k Anglii a Angličanům nevyloženě pozitivní vztah (Lewis 1994, s. 22).

Lewis v pozdějších dopisech dospěl k závěru, že jej k ateismu přivedla smrt matky a nespokojenost ve škole, přičemž jej v odporu k náboženství následně utvrdily hrůzy první světové války, jíž se osobně zúčastnil (Conn 2008, s. 21). Ke konverzi zpátky k anglikánskému křesťanství jej nicméně v dospělosti přiměla díla George MacDonalda a G. K. Chestertona (Lewis 1994, s. 128) spolu s debatami

s blízkým katolickým přítelem a kolegou autorem fantasy J. R. R. Tolkienem (Ibid. s. 143).

Záhy po návratu k anglikanismu započal také vlastní prozaickou kariéru. V prvotně *Poutníkův návrat* rozepsal v alegorické aluzi na klasický anglický křesťanský román *Poutníková cesta* zkušenosti se svou konverzí. Následovala vědeckofantastická trilogie, která čítá tituly *Návštěvníci z Mlčící planety*, *Perelandra* a *Ta obludná síla* a sama zahrnuje celou řadu křesťanských odkazů. Ve stejné době vyšla Lewisovi odborná kniha *Zničení člověka*, v níž kritizuje tehdejšího stav britského vzdělávacího systému a mluví ve prospěch „přirozených“ a „objektivních“ hodnot a lidské nadvlády nad světem (Dyer a Watson 2016, s. 134).

O „univerzální morálce“ píše i v pozdějším *K jádru křesťanství*, kde tvrdí, že podle něj všichni lidé na světě znají určitá všeobecná nepsaná pravidla, podle nichž se buď řídí, anebo je porušují, přičemž tato pravidla mají božský původ (Ibid. s. 86). Podobný koncept pak přestavil i v *Letopisech Narnie*, kde se v tomto kontextu mluví zase o „*Deep Magic*“ (Anderson 2012, *Success*)⁹. Křesťanské motivy se vyskytují i v dalších jeho beletristických (*Rady zkušeného ďábla*, *Velký rozvod nebe a pekla*) i odbornějších dílech, v nichž se zase převážně věnoval křesťanské apologetice (*Problém bolesti*, *Zázraky*, *Úvahy nad žalmy*, *Čtyři lásky*, *Svědectví o zármutku*).

Jeho světově nejúspěšnějším dílem je ale zcela jistě dětská knižní fantasy série *Letopisy Narnie*. Její nábožensko-politicky zaměřená interpretace ovšem není v porovnání s jinými Lewisovými knihami natolik přímočará. Pravdou je, že autor se zpočátku bránil nařčení, že se jedná o křesťanskou literaturu. V textu pro americká média uvedl, že oblíbenou knižní sérii za tímto účelem rozhodně nenapsal (1956, *The New York Times*)¹⁰.

Jako akademický odborník na alegorie později poukazoval, že *Letopisy Narnie* ani křesťanskou alegorií být nemohou, poněvadž na rozdíl od Bunyanovy *Poutníkovy cesty* není kupříkladu lev Aslan alegorickou reprezentací Krista, nýbrž „imaginární odpovědí na otázku: „Jaký by byl Kristus, kdyby svět Narnie opravdu

⁹ Dostupné z: <https://www.success.com/profiles-in-greatness-cs-lewis/>

¹⁰ Dostupné z: <https://apilgriminnarnia.com/2014/01/27/sometimes-fairy-stories/>

existoval a on by se v něm rozhodl vtělit do Iva, zemřít a vstát z mrtvých stejně jako v našem světě?“ (Martindale a Root 1989, s. 59)¹¹.

Je možné, že byl v tomto ohledu z části ovlivněn Tolkienem, který v úvodu ke *Společenskému prstenu* v reakci na dobové interpretace díla proslule uvádí:

Pokud jde o nějaký vnitřní význam nebo „poselství“, podle autorova záměru žádné nemá. Příběh není ani alegorický, ani aktuální. (...) Podle vkusu a názorů těch, kdo mají rádi alegorii a aktuálnost, by se dal vymyslet i jiný vývoj událostí. Mně však byla alegorie ve všech svých projevech srdečně protivná od chvíle, kdy jsem byl dost starý a obezřetný, abych ji rozpoznal. Mám mnohem raději historii, pravou nebo předstíranou, protože ji čtenáři mohou aplikovat různě podle svého myšlení a zkušenosti. Myslím, že mnozí si pletou „aplikaci“ a „alegorii“; základem první je však čtenářova svoboda, kdežto základem druhé je cílevědomé autorovo řízení.

(Tolkien 2002, s. 8–9)

V pozdějších dopisech avšak Lewis označil křesťanskou interpretaci *Letopisů Narnie* za zcela validní, kdy dokonce jednotlivé díly popsal tímto způsobem:

Čarodějův synovec popisuje příběh stvoření a jak se do světa Narnie dostalo zlo. *Lev, čarodějnice a skříň* pojednává o ukřižování a vzkříšení. *Princ Kaspian* hovoří o obnově skutečného náboženství poté, co došlo k jeho znehodnocení. *Kůň a jeho chlapec* nastiňuje povolání a konverzi pohana. *Plavba Jitřního poutníka* je o duchovním životě (především Rípčipa). *Stříbrná židle* ukazuje pokračující válku se silami temnoty a *Poslední bitva* zase příchod Antikrista (opičáka), konec světa a poslední soud.

(Lewis 2007, s. 1076)¹²

¹¹ Vlastní překlad.

¹² Vlastní překlad.

Ať už byl ovšem Lewisův postoj k náboženským výkladům jeho heptalogie ve skutečnosti jakýkoli, hojně opakované čtenářské interpretace sehrávají taktéž zásadní úlohu. Existuje důvod, proč například v České republice lze tuto knižní sérii zakoupit vedle proslulých knihkupců i u křesťansky zaměřených prodejců, jako je *Církev.cz*. Přestože si mnozí křesťané stěžují na údajně pohanské prvky v díle (Collins 2006, *Crossroads*)¹³, faktem je, že se *Letopisy Narnie* odjakživa těšily oblibě v řadách katolíků i protestantů (Luxmoore 2023, *Catholic Review*)¹⁴.

Politická pojetí této dětské fantasy řady jsou o dost kontroverznější, nejen protože se k nim autor nikdy přímo nevyjádřil, ale také neboť se historicky v rozličných dějinných kontextech měnila. Úvahám, že jejich imaginární světy pojednávají o skutečných světových konfliktech, které na vlastní kůži prožili, a že síly zla zachycené v knihách reprezentují Třetí říši nebo Sovětský svaz, se za svého života nevyhnul ani Lewis (Chapman 2012, s. 12), ani Tolkien (2006, s. 262). Pozdější výklady učinily z *Letopisů Narnie* svatý grál křesťanské konzervativní pravice a z Lewise „pěšáka amerických kulturních válek“ (Jacobs 2005, *The Boston Globe*)¹⁵. Najdou se i tací, kteří vidí spojitosti mezi tímto dílem a brexitem (Jones 2020, *Independent*)¹⁶.

Autor další oblíbené britské dětské fantasy série *Jeho temné esence* Philip Pullman označil *Letopisy Narnie* za náboženskou propagandu, která je navíc plná sexismu a rasismu (Ezard 2002, *The Guardian*)¹⁷. Van Leeuwen ji zase osočuje z „hierarchického a esencialistického vnímání třídy a genderu“ s tím, že je zřejmé, že Lewis vyrostl v eduardovském období (2010, s. 247). Napříč knižní řadou nalezneme také celou řadu pasáží, z nichž vybraní autoři odvozují Lewisovy postoje k „orientálním“ národům (Ford 2005, s. 257), britskému vzdělávacímu

¹³ Dostupné z: <http://www.crossroad.to/articles2/006/narnia-trouble.htm>

¹⁴ Dostupné z: <https://catholicreview.org/c-s-lewis-work-continues-to-gain-popularity-60-years-after-his-death/>

¹⁵ Dostupné z: https://www.boston.com/news/globe/ideas/articles/2005/12/04/the_professor_the_christian_and_the_storyteller/

¹⁶ Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/independentpremium/long-reads/narnia-c-s-lewis-brexite-england-conservative-right-wing-lion-wardrobe-b1221469.html>

¹⁷ Dostupné z: https://web.archive.org/web/20150208163207/http://www.theguardian.com/uk/2002/jun/03/gender_hayfestival2002

systemu a moderním přístupům k výchově (Johnson 2023, s. 2–3), modernitě a technologickému pokroku (Johnston 1977, s. 260) nebo sexuálnímu dospívání žen (Gray 2011, s. 120).

2.3 Ideologie v překladu

Nabízí se otázka, která a zdali vůbec by měl veškeré v předchozí podkapitole uvedené nuance brát v potaz i překlad díla do cizího jazyka a s tím související uvedení knihy do odlišné kulturní reality z hlediska prostoru i času. Obdobnými úvahami se translatologové zabývají nejpozději od časů Hermansa a Lefevera. V téže roce, kdy druhému jmenovanému vychází *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*, vydává Venuti sborník *Rethinking Translation: Discourse, Subjectivity, Ideology*, čímž oba autoři dláždí cestu pro bezpočet nadcházejících obrátů v translatologii (Gentzler a Tymoczko 2002, s. 14).

V roce 1996 navrhuje Brisset využití kritické analýzy diskurzu (KAD) při zkoumání okolností, za jakých se diskurz výchozího textu stane nedílnou součástí diskurzu cílové kultury (s. 4). O deset let později oznamuje Leung nástup ideologického obrátu v translatologii a zdůrazňuje význam KAD při zkoumání projevů ideologie v textech (2006, s. 140). Prozatímní vývoj mu, zdá se, dává za pravdu.

Dobová translatologická literatura zabývající se ideologií třeba jen okrajově čítá nemalé množství žurnálů, sborníků a celých děl, a to včetně *Translation and Power* (Gentzler a Tymoczko 2002) nebo *Apropos of Ideology* (Calzada-Pérez 2014). Cunico a Munday sice vznášejí výtku, že se tehdejší dosavadní výzkum ideologie v translatologii zabývá především literárními a náboženskými texty (2007, s. 141), nicméně to pro tuto práci nepředstavuje potíže, jelikož mimo jiné právě to je středem jejího zájmu.

Přístup k ideologii se ovšem v řadách translatologů v tomto počátečním období významně liší. Lefever ideologii v překladu popisuje jako „konceptuální síť složenou z názorů a postojů, které se v dané době považují za přijatelné, a proto ovlivňují způsob, jakým čtenáři a překladatelé k textu přistupují“ (1998, s. 48)¹⁸.

¹⁸ Vlastní překlad.

Baker zase uvádí vlastní teorii, podle níž mají ideologie podíl na tvorbě tzv. narativů neboli „každodenních příběhů, podle nichž žijeme“ (2006, s. 3). Cheung prosazuje, že překladatelé musí fungovat jako mediátoři, vyjednávači, aktivisté i zprostředkovatelé ideologií (2014, s. 181).

Co ovšem ideologické postoje samotných překladatelů? Tymoczko v souvislosti s tímto fenoménem píše:

Ideologie překladu nespočívá jednoduše v překládaném textu, nýbrž ve vyjadřování i postoji překladatele a jejich relevanci pro příjemce cílového textu. Tyto aspekty jsou ovlivněny „pozicí“, z níž se překladatel vyjadřuje, ba dokonce jsou i její součástí, protože o „pozici“ v tomto případě nemluvíme pouze v ideologickém, ale i geografickém a časovém smyslu. Tyto aspekty překladu jsou podníceny a určeny překladatelovou kulturní a ideologickou příslušností stejně jako nebo možná dokonce i více než časová a prostorová pozice, z níž se překladatel vyjadřuje.

(Tymoczko 2014, s. 183)¹⁹

Je zjevné, že tímto se celá asambláž / uspořádání ideologických vlivů v rámci překladatelského procesu značně komplikuje, poněvadž do hry vstupují vedle ideologických pohnutek autora a čtenářů výchozího textu taktéž postoje překladatele i příjemců přeloženého díla. Připočteme-li k tomu ještě nejrůznější dominantní ideologické proudy, které v daném výchozím i cílovém stroji (tj. společnosti i instituci) panují a o jejichž vlivu píšou jak Hermans (1998, s. 48), tak Lefevere (1992, s. 41), a máme nasnadě hotový galimatyáš vzájemného ovlivňování, v němž si nikdy nemůžeme být jisti, co a zdali vůbec něco získá v té či oné chvíli převahu.

¹⁹ Vlastní překlad.

2.4 Ideologie a habitus

A právě v tomto bodě přichází řada na překladatelský habitus. Gramsci jako jeden z prvních pojímá ideologii nejen jako „systém idejí“, ale i jako žité habituální sociální jednání (Eagleton 1991, s. 115). Zaměříme-li se na výše uvedený citát od Tymoczko (2014, s. 183), uvidíme, že ideologie má s habitem leccos společného. Stejně jako lze habitus vnímat jako notně dynamický fenomén (Růžička a Vašát 2011, s. 132), nejeden autor tvrdí to samé i o ideologii.

Nettl ji kupříkladu definuje jako „odraz procesů a struktur ve vědomí (...) – produkt činů“ (1967, s. 100)²⁰. Podle Rudého se ideologie odvozují z mezilidských interakcí a zkušeností ve společnosti, která ji dle míry zaujetí vždy buď přijme za vlastní, nebo zavrhne (Nescolarde-Selva et al. 2017, s. 6). Melucci hovoří o dynamických ideologiích, jejichž součástí se napříč časem mění (Lawson et al. 2011, s. 318).

Další styčnou plochou je internalizace a naturalizace hodnot. Calzada-Pérez vnímá ideologii jako koncept, skrze nějž lze zkoumat způsoby uvažování, formy hodnocení a normalizované chování (2002, s. 5). Růžička s Vašátem popisují habitus jako „internalizovanou sociální pozici“, s níž se každý z nás postupně „sžívá“ (2011, s. 131). Připočtěme k tomu tvrzení, že jedinci vnímají okolní svět pouze skrze vlastní habitus, a jeden by pomalu dospěl k závěru, že mezi habitem a ideologií zas až takový rozdíl není.

Ideologie a habitus se také vzájemně podporují (Scollon 2003, s. 177–178). Osoby, které disponují specifickým habitem, mají totiž náchylnost k určitým ideologiím, které zase nazpět umocňují určité aspekty daného habitu, což utváří cyklický vztah mezi oběma fenomény. Vzato kolem a kolem tak ideologie představuje složku habitu, která jej ovlivňuje zevnitř i zvnějšku. Zatímco zevnitř se jedná interní ideologické smýšlení jedince, zvenku pak mluvíme o externích ideologických siločarách, jimž veškeré jeho jednání podléhá a zodpovídá. Za takových okolností hovoříme o moci.

²⁰ Vlastní překlad.

3 Moc

Množina autorů, kteří ideologii zaměňují s mocí, působí až překvapivě. Pomineme-li Eagletonovu definici z předchozí kapitoly, která hovoří o „dominantní moci“ (1991, s. 5), Gramsci kupříkladu usuzuje, že moc a ideologie jsou neoddělitelné (Daldal 2014, s. 150). Mullins považuje moc za jeden ze čtyř základních aspektů ideologie (Nescolarde-Selva et al. 2017, s. 2), zatímco Fairclough prosazuje, že ideologie se nachází v textech (2013, s. 57), které jsou ideologicky utvářeny mocenskými vztahy a konflikty (Ibid. s. 93). Vedle toho v souladu s Barthesem dodává, že mocenský i ideologický význam vyplývá z interpretací, které se mohou člověk od člověka lišit (Ibid. s. 57).

Jisté podobnosti mezi oběma koncepty se zde jistě nabízí. Stejně jak Althusser o ideologii (1990, s. 256) i o moci Foucault tvrdí, že je všudypřítomná (Daldal 2014, s. 160). Od ideologie ji nicméně odlišuje s tím, že moc uvádí do chodu aparáty vědění, které ovšem nelze označit za ideologické konstrukty (Foucault 1980, s. 102). Na rozdíl od Gramsciho, který zdroj moci spatřuje v centralizované struktuře, jej Foucault lokalizuje v jádru samotných jedinců (Daldal 2014, s. 161).

V Dějinách sexuality I.: Vůle k vědění píše:

Moc je všude; to neznámá, že vše obklopuje, nýbrž to, že odevšad vychází. A v té míře, v níž je permanentní, repetitivní, inertní, sebereproduktivní, je „Moc“ jen účinkem celku, který se konstruuje na základě všech těchto momentů mobility, je sřetěžením, které má v každém z nich oporu a snaží se je naopak ustálit. (...) Moc není instituce, není to struktura, není to ani nějaká síla, kterou by byli někteří vybaveni; je to jméno, které přisuzujeme komplexní strategické situaci v dané společnosti.

(Foucault 1999, s. 109)

U obdobného vnímání moci lze samozřejmě vypořádat mnohé podobnosti s asambláží / uspořádáním Deleuze a Guattariho. První jmenovaný ve své knize o Foucaultovi uvádí:

Co je diagram? Zobrazení vztahů mezi silami konstituujícími moc způsobem, který je v souladu s dříve analyzovanými charakteristikami. (...) Viděli jsme již, že vztahy mezi silami, neboli mocenské vztahy, jež jsou mikrofyzické, strategické, rozmanité a rozptýlené, určují singularity a konstituují čisté funkce. Diagram či abstraktní stroj je mapa vztahů mezi silami, mapa hustoty, intenzity, která se tvoří na základě primárních nelokalizovatelných vztahů a která v každém okamžiku prochází všemi body. (...)

Abstraktní stroj je jakoby příčinou konkrétních uspořádání, která uskutečňují jeho vztahy; a tyto vztahy mezi silami nejsou „nad“, ale prostupují tkanivem těchto uspořádání, která produkují. (...) Mezi příčinou a účinkem, mezi abstraktním strojem a konkrétním uspořádáním (...) je korelace a vztah vzájemného předpokládání. Účinky něco aktualizují, protože vztahy mezi silami, či mocenské vztahy, jsou pouze virtuální, potenciální, nestabilní, ztrácející se, molekulární, a definují pouze možnosti, pravděpodobnosti interakce...

(Deleuze 1996, s. 57–58)

Přestože ovšem může samá podstata moci vyplývat z velmi komplexních asambláží / uspořádání, je nutné brát v potaz i standardní hierarchické struktury. Gramsci se domnívá, že mocenské vztahy vyplývají z poměru sil (1970, s. 46) a že všude nalezneme „ovládané a vládnoucí, vedoucí a vedené“ (Ibid. s. 20). Asymetrické mocenské vztahy mezi autoritami a podřízenými spatřuje v sociálních hierarchiích také Kolodny (2023, s. 92).

Předmětem zájmu této práce je avšak entita, již lze zařadit jak mezi vládnoucí a vedoucí, tak ovládané a vedené. Abychom jí dokázali dostatečně porozumět, musíme si napřed rozebrat, jak se její moc vůbec projevuje a jakým externím mocenským vlivům pak sama podléhá. Touto entitou jsou právě sami překladatelé.

3.1 Moc překladatelů

Ačkoli se v translatologii odjakživa řeší téma moci překladatelů a moci nad překladateli v zásadě souběžně, pro lepší přehlednost jsou v této práci obě hlediska rozdělena do dvou různých podkapitol. V první řadě je ale nutné zmínit vývoj výzkumu moci na poli. Gentzler a Tymoczko se zamýšlí, zdali by se kulturní obrat devadesátých let neměl spíše označovat za „mocenský obrat“ (2002, s. 16). Oba autoři se domnívají, že tehdy zkoumaná kulturní dominance, prosazování a odpor nebyly ničím jiným než synonymem pro moc.

Počátky translatologického zájmu o moc tak můžeme nalézt podobně jako v případě ideologie u Hermanse, Lefevera a Bassnet (Ibid. s. 13). Podle nich je manipulace výchozích textů právě tím, co dává překladatelům moc. Shrnující sborník *Translation and Power* rozebírá tematiku moci v překladu z nejrůznějších úhlů, ale podstatná většina článků zmiňuje KAD a vliv překladatelů na diskurz. Teoretici diskurzivní moci usuzují, že diskurz vyplývá z mocenských vztahů a sám slouží mimo jiné ke kontrole osob a institucí (Miller 1990, s. 121).

Fairclough uvádí tři dimenze KAD – analýzu samotného textu (popis), analýzu procesu jeho tvorby, přijetí a distribuce (interpretace), a nakonec sociokulturní analýzu diskurzivní události jako celku (vysvětlení) (1989, s. 26). Locke následně Faircloughovy závěry rozpracovává do sedmi bodů, kdy zase zdůrazňuje dynamičnost a relativnost společenského řádu, vykonstruovanost společensky vnímané reality, ideologičnost diskurzu, moc a subjektivitu jako diskurzivní konstrukty, textovou a intertextovou manipulaci se skutečností a KAD jako klíč k odhalení mocenských vztahů (2004, s. 1–2).

Stowe je toho názoru, že moc diskurzivně ovlivňuje překlad na třech úrovních (2013, s. 135). Metaúroveň se týká všeobecného translatologického diskurzu na téma překladu, moci a ideologie. Na makroúrovni se jedná o dopad překladu jako činnosti i produktu na kulturní, sociální a politické mocenské struktury. V rámci mikroúrovně hovoříme o efektu jednotlivých překladů a mocenských vztazích mimo jiné překladatelů, autorů a příjemců cílových textů.

Poslední jmenovaní si přitom ani nemusí uvědomovat, jakou měrou na ně diskurz působí a kdo všechno jej usměrňuje. Právě tento aspekt kritizuje Venuti, když mluví o neviditelnosti překladatelů s důrazem na to, že jejich vliv na cílový

text, a tím pádem i na cílového příjemce a diskurz se přehlíží (Emmerich 2013, s. 200). Jestli se ale něco opravdu ohledně překladatelské práce do dnešních dní přehlíží, pak především fakt, že překladatelé neoperují ve vakuu. Ať už je totiž jejich dopad na cílový text, čtenáře a diskurz jakýkoli, prakticky nikdy nejsou zdaleka jediní, kdo o finální podobě překladu rozhoduje. Nyní již tak máme tušení o tom, co mají překladatelé v moci. Kdo nebo co má ovšem v moci překladatele?

3.2 Moc nad překladateli

Jak Gentzler s Tymoczko podotýkají, moc v překladu neoperuje jednoduše „shora dolů“ a překladatelé tak mnohdy zastupují instituce v pozici moci stejně jako i ty, kteří usilují o zmocňování – a to včetně překladatelů samotných (2002, s. 19). Z části v návaznosti na polysystémovou teorii Evan-Zohara, která od základu poukazuje na nerovné postavení překladatelů (1990, s. 86), uvádí Lefevere tři hlavní síly, co ovládají svět (nejen) překladové literatury (Bednárová-Gibová a Kuzderová 2021, s. 44).

V první řadě zmiňuje oborové profesionály, mezi něž řadí autory, editory, kritiky či překladatele. Zadruhé uvádí patronaci neboli instituce typu vydavatelství, politické strany nebo média, zkrátka všechny původce, kteří ovlivňují, co za díla vzniká, vychází a za jakých podmínek. Třetím faktorem je dominantní poetika, s níž by dílo mělo být v souladu, pokud chce být zařazeno do konkrétního žánru a zaujmout danou čtenářskou základnu.

Abychom si mocenské vztahy mezi jednotlivými prvky překladatelského procesu rozebrali, využijeme za tímto účelem model od Poynton (1989, s. 76–78) s úpravami, které uvedli a navrhli He a Zhang (2018, 135–136). Model vztahů mezi účastníky diskurzu obsahuje tři aspekty, z nichž nás zajímá pouze moc, kterou v první řadě Poynton rozlišuje na rovnou a nerovnou, již dále dělí na dominanci a podřízenost. Toto dělení bere v potaz čtyři hlediska – sílu, autoritu, status a kvalifikaci.

Síla reprezentuje fyzickou nadřazenost a autorita sociálně akceptovanou nerovně nadřazenou úlohu (např. zaměstnavatel vůči zaměstnanci). Status zahrnuje hodnocení jedince na základě nerovně rozděleného, ale společensky žádaného objektu, jako je např. společenská třída, majetek, profese, vzdělání, bydliště apod.

a kvalifikace zase míru znalostí a schopností. Zmiňované úpravy celý model přizpůsobují tak, aby jednotlivé kategorie a aspekty nebyly natolik statické a pevně dané, a naopak je kontextuálně relativizuje a poukazuje na jejich potenciální fluiditu.

Ne všechny kategorie jsou si ovšem (stejně jako sami původci v mocenských vztazích) ve všech kontextech rovny, a proto He a Zhang navrhují v odkazu na Hallidaye tzv. primární a sekundární faktory, které se mohou za různých okolností měnit (Ibid. s. 136–137). Překladačelé tak kupříkladu mohou mít oproti nakladateli nadřazenou jazykovou kvalifikaci, ale jelikož je nakladatel vůči překladateli v primárně dominantním silovém autoritativním i statusovém postavení, překladačelova kvalifikační nadřazenost je až na specifické případy ryze sekundární.

Představíme-li si osobu překladatele v asambláži / uspořádání mocenských vztahů překladatelského procesu, uvidíme, že ve většině vztahů bude mít v rámci většiny kontextů podřízenou úlohu, poněvadž jen málokdy nastane situace, kdy by dokázal silově, autoritativně, statusově a občas i kvalifikačně překonat prakticky všechny původce překladatelského procesu od autora výchozího textu po veškeré účastníky nakladatelského a vydavatelského procesu. Výjimkou z pravidla mohou sice mnohdy být příjemci cílového textu, ale i tehdy se jedná o značně relativní záležitost.

3.3 Moc a habitus

Bednárová-Gibová a Kuzderová uvádějí, že Lefeverova teorie prepisování a patronace a Bourdieuovy sociologická teorie se obě zaměřují na koncept moci (2021, s. 38). Strecker dodává, že teorie habitus představuje vůbec nejslibnější teoretický rámec k rozboru sociální moci (Vorderobermeier 2014, s. 21). Marais zase zdůrazňuje, že moc nelze zkrátka dekonstruovat a jednou provždy se s ní tím vypořádat, ale že napřed musíme porozumět našim habituálním zvykům (2019, s. 69).

V kapitole o habitus byla zmíněna Latourova ANT, jelikož bývá k habitus mnohdy připodobňována (Seddon 2019, s. 107) s tím, že na rozdíl od fluidní podstaty habitus (a mnohdy i ideologie) je naopak užitečnější k analýze stabilnějších

sítí (Ibid. s. 108), mezi něž se řadí právě pevné hierarchické mocenské struktury. Pokud se ovšem zaměříme na volnější mocenské vztahy, které jsou více v souladu s foucaultovsko-deleuzovským smýšlením, habitus představuje ideální analytickou metodu.

V rámci sociologie mají moc a habitus symbiotický vztah. Strong tvrdí, že status quo neboli sociální řád má moc utvářet, utvrzovat a legitimizovat sociální realitu složenou ze sociálně podobných a komplementárních habitů (2021, s. 35). Vše se tak stává obětí symbolického mocenského násilí, tj. v rámci diskurzu je tomu přiřazen určitý legitimizovaný význam (Ibid. s. 28). Takové jednání následně vede k segregaci společnosti, což utváří hierarchické společenské struktury.

Bourdieu má na význam podobný názor jako Barthes, kdy vyvozuje, že moc se mnohdy projevuje diskurzivně (Inghilleri 2014, s. 191) a pravdu neurčuje rozum, nýbrž ti, kteří mají sociální moc ovlivnit, co se bude považovat za rozumné a pravdivé (Ibid. s. 194). Taková moc se přitom neprojevuje explicitně, přičemž se hovoří o „skryté moci“. Haugaard pak ještě rozlišuje legitimní a nátlakovou moc, přičemž první uvedená koná v souladu se zahrnutými habitusy a sociální realitu tak utvrzuje a druhá zase působí proti nim a podrývá ji (2008, s. 196).

4 Metodologie

4.1 Lexikologická diskurzivní analýza

Odrazovým můstkem praktické části diplomové práce bude kvalitativní lexikologická diskurzivní mikroanalýza všech sedmi dílů série *Letopisy Narnie*, a to jak v Lewisově originálu, tak v překladových verzích od Renaty Ferstové (RF) a Veroniky Volhejnové (VV). Analýza se bude zaměřovat především na prvky, které by se daly označit za potenciálně ideologicky příznakové.

Ve vybraných cílových textech by bylo samozřejmě možné zkoumat celou řadu syntaktických či stylistických aspektů, jak ukazuje ve své komparativní analýze *Lva, čarodějnice a skříň* Lušková (2020, s. 11–12). Přestože ale sám Bourdieu poukazuje na spojitost mezi habitem a vyjadřováním (Myles 1999, s. 879), tato diplomová práce se zabývá ideologicky příznakovými elementy, které se lépe rozpoznávají v mezích diskurzu a lexikologie než syntaxe a stylu.

Za ideologicky příznakové prvky budeme považovat ty, které by se daly interpretovat jako křesťansky nebo „konzervativně“ orientované, bez ohledu na to, jestli můžeme nějak dokázat, že se původně jednalo o autorův záměr. Hovoříme-li o konzervatismu, myslíme tím názory na kupříkladu vzdělávání, výchovu a cizí kultury, nebo obecně hodnoty, které vychází z určitých starých a společensky zavedených tradic, které by ovšem progresivně uvažující lidé označili za „zastaralé“, nebo dokonce „nekorektní“.

Abychom se vrátili k podkapitole o ideologii *Letopisů Narnie*, především pasáže o národu Kalorňanů / Kalormeňanů z *Kůň a jeho chlapec* bývají z progresivních pozic osočeny v horším případě z rasismu (Ezard 2002, *The Guardian*)²¹, v lepším z orientalismu (Wicher 2013, s. 202). Vybrané části z *Plavby Jitřního poutníka* či *Stříbrné židle* mají zase zahrnovat konzervativní kritiku modernějších méně přísných přístupů k výchově mládeže (Johnson 2023, s. 2–3).

²¹ Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20150208163207/http://www.theguardian.com/uk/2002/jun/03/gender.hayfestival2002>

Mnozí autoři se shodují, že kniha obecně prosazuje tradiční hodnoty a objektivní moralitu (Anderson 2012, *Success*)²².

Letopisy Narnie se všeobecně pokládají za dětskou literaturu s křesťanskými motivy. Přestože se o tomto výkladu dodnes vedou debaty, sám autor tuto intenci na sklonku života přiznal (Lewis 2007, s. 1076). Ať už na jeho vyjádření budeme brát ohledy, nebo ne, zřetelně křesťansky laděné prvky a aluze nalezneme především v dílech *Lev, čarodějnice a skříň*, *Princ Kaspian*, *Plavba Jitřního poutníka*, *Čarodějův synovec* a *Poslední bitva*.

V první jmenované knize nalezneme kapitoly o Aslanově umučení a zmrtvýchvstání, které nápadně připomínají pašije Ježíše Krista (Lindskoog 1973, s. 13). V druhé nalezneme odstavce, v nichž Aslan koná zázraky napříč celou Narnií, a to včetně ozdravování nemocných apod. (Waugh 2016, s. 78–79). Ve třetí na sebe Aslan vezme podobu „*Lamb*“ a dětem oznámí, že existuje i v jejich světě mimo Narnii, kde se mu ovšem říká jinak (Lewis 2001, s. 641–642). Počátek *Narnie v Čarodějově synovci* jako by zrcadlil biblické stvoření světa (Vaus 2004, s. 76–77) a závěr *Poslední bitvy* zase apokalypsu ze *Zjevení Janova* (Hooper 1996, s. 444). Tím samo sebou potenciální křesťanské reference nekončí, pouze se jedná o výběr těch zdánlivě nejzjevnějších.

4.2 Kódování strukturovaných rozhovorů a rámec asambláže / uspořádání

Sociologicky pojatý oddíl praktické části diplomové práce bude se závěry toho lexikologicky-diskurzivního dále pracovat a využije je jako základ pro sestavení strukturovaného rozhovoru s oběma překladatelkami, jehož účelem bude si především rozebrat jejich habitus v kontextu křesťanských a konzervativních elementů ve výchozím díle. Zahrnuté dotazy se tak budou zaměřovat nejen na jejich nábožensko-politicky vymezený habitus, ale i na jejich překladatelská řešení ideologicky příznakových pasáží v překladech *Letopisů Narnie*.

Samotným rozhovorům bude předcházet předběžná analýza habitů překladatelek na základě informací, které jsou o nich veřejně dostupné. S využitím

²² Dostupné z: <https://www.success.com/profiles-in-greatness-cs-lewis/>

veškerých nalezených informací budou vypracovány otázky, s nimiž budou obě osloveny s tím, zdali by byly ochotny se výzkumu účastnit. Teprve po vyrozumění postojů a formy rozhovoru se bude moci přikročit k samotnému výzkumu.

Vzhledem k citlivosti zkoumaných dat, ať už stran náboženských a politických postojů obou překladatelek nebo vůbec rozebírání pozadí překladatelského procesu, musí obě s účastí na výzkumu výslovně souhlasit s tím, že se autor výzkumu zaváže, že v souladu s etickými předpisy Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, českými zákony a nařízeními Evropské unie zařídí ochranu osobních informací a souvisejících práv obou překladatelek.

V souladu s filozofickou pozicí této diplomové práce a nařízeními Evropské unie bude v přílohách zahrnuto také prohlášení o pozicionalitě autora výzkumu, který tímto způsobem sám ve stručnosti shrne vlastní habitus s ohledem na náboženské a politické aspekty, aby tak dal najevo solidaritu s oběma překladatelkami a přiznal veškerá potenciální zaujetí, která by mohla jakkoli ovlivnit neutralitu jeho akademické práce.

V případě, že obě nebo byť jen jediná autorka k rozhovoru svolí, navážeme po analýze diskurzu děl analýzou diskurzu jejich odpovědí. Podrobíme je totiž metodě kódování, jak ji popisuje Seidman (2006, s. 125–127). U otázek, od kterých lze na základě výsledků předběžné analýzy habitů tak učinit, předložíme mikrohypotézu (MH), jaký kód by související odpověď mohla zahrnovat. Kódy se budou zaměřovat na mimo jiné křesťansky a konzervativně příznakové pasáže odpovědí, stejně jako na ty, které jsou příznakově kontra-křesťanské a kontra-konzervativní.

Dalším kódem budou pasáže, které příznakově vypovídají o externích, nebo právě i interních vlivech. Vzhledem k tomu, že autorky budou odpovídat retrospektivně (s odstupem přibližně čtyřiceti let v případě Ferstové a dvaceti v případě Volhejnové), je samozřejmě možné, že si některé detaily nemusí v době konání výzkumu přesně vybavovat. U jiných otázek zase zkrátka jen nemusí z nějakého důvodu ani zpětně znát odpověď. Jelikož aspekt času tento výzkum nepochybně ovlivňuje, budou tyto pasáže také kódovány.

Komparativní charakter strukturovaného rozhovoru vyžaduje, aby obě překladatelky dostaly co nejvíce podobné otázky. Protože ovšem nejsou všechny

porovnávání pasáže cílového textu vždy srovnatelně příznakové, překladatelky se mnohdy mohou podívat, proč se jich právě na takovou ukázkou ptáme. I tyto okamžiky budou kódovány. Je nutné zdůraznit, že habitus jako takový představuje nevědomý, nebo alespoň neuvědomovaný fenomén, a proto je pochopitelné, že některé otázky způsobí zmatení nebo přimějí překladatelky zamýšlet se nad věcmi, na nimiž by se obvykle ne zamýšlely.

Kvůli jasně vymezenému tématu práce se nepředpokládá, že musíme počítat s převratným množstvím ukázek, otázek a MH – nikde se ani netvrdí, že by povaha tohoto výzkumu byla jakkoli statistická. I přes kvalitativní formu většího dílu praktické části si nicméně pro lepší představu v tomto bodě vypůjčíme kvantitativní metody a na grafech si přehledně zobrazíme procentuální poměry jednotlivých kódů spolu s podílovým množstvím potvrzených a vyvrácených MH. Na základě těchto výsledků se upraví rezultat předběžné analýzy, čímž konečně získáme odpověď na otázku, zdali se výzkumu podařilo prokázat souvislost mezi habitem překladatelek a jejich překladatelským procesem a cílovým textem.

Veškeré závěry z analýzy a kódování rozhovorů se nakonec interpretují v kontextu teorie asambláže / uspořádání. Za pomoci tohoto teoretického rámce se analyzují ideologické a mocenské stroje a události, vzájemné deterritorializační a reteritorializační linie a druhy asambláží / uspořádání spolu s procesy změn, které probíhají v rámci jejich vymezeného habitu a diskurzu odpovědí na otázky ze strukturovaného rozhovoru. Na samotném konci se zhodnotí přínos teorie asambláže / uspořádání pro zkoumané téma a uváží se, zdali je vůbec vhodná pro analýzu habitu a jeho vlivu na překladatelský proces.

5 Lexikologická a diskurzivní analýza *Letopisů Narnie*

5.1 Křesťanské prvky v textu

Jednotlivé křesťansky příznakové pasáže byly ve stručnosti shrnuty v předchozích kapitolách, nicméně nyní přikročíme k vyznačení konkrétních částí textu napříč celou heptalogií spolu s překladatelskými verzemi od obou překladatelek. Jelikož se zajímáme o jejich habitus v období samotné práce na překladu knižní série, budeme věnovat pozornost prvním vydáním obou překladů. V případě Renaty Ferstové se jedná o edici vydanou nakladatelstvím Orbis Pictus v letech 1991–1993 a u Veroniky Volhejnové zase edice od nakladatelství Fragment z let 2005–2006.

Přestože *Letopisy Narnie* chronologicky začínají *Čarodějovým synovcem*, tato práce se bude knihami zaobírat v pořadí, v jakém původně vycházely, tedy počínaje *Lvem, čarodějnicí a skříní* a konče *Poslední bitvou*. První vydaný díl zahrnuje hned několik křesťansky příznakových pasáží, které jsou navíc pro tuto práci zajímavé i z překladatelského komparatistického hlediska. Předmětem zájmu budou zejména poslední kapitoly knihy, které pojednávají o sebeobětování a vzkříšení Aslana.

Samotný okamžik zmrtvýchvstání zahrnuje zajímavý moment, kdy se postava Zuzany nad vidinou oživlého Aslana pozastavuje s tím, jestli se nejedná o ducha (Lewis 2001, s. 227). Tato část příznakově připomíná verše z Nového zákona, v nichž si tu samou otázku kladou i ohledně vzkříšeného Krista (Ford 2005, s. 302). Nyní se podíváme, jak se s touto interakcí vypořádaly jednotlivé překladové verze:

Výchozí text	Orbis Pictus	Fragment
“You’re not—not a—?” asked Susan in a shaky voice. She couldn’t bring herself to say the word ghost.“ (Lewis 2001, s. 227)	„A nejsi - nejsi -“ ptala se Zuzana chvějícím se hláskem, neschopna vyslovit slovo „duch“. (Lewis 1991a, s. 95)	“A nejsi - nejsi - ?” zeptala se roztřeseným hlasem Zuzana. (Lewis 2005b, s. 172)

Tabulka 1: Srovnání originálu a překladů pasáže o duchovi

Jak si můžeme povšimnout, verze od Fragmentu zmínku o duchovi vůbec neobsahuje. Důvodů, proč mohlo k vynechání dojít, je mnoho, a proto nám nezbyvá než se namísto utváření MH na tuto část zeptat samotné překladatelky a zjistit, zdali se jedná o ideologicky nebo mocensky příznakové rozhodnutí. Kvůli naprosté nepříznavosti verze od Orbis Pictus lze čekat, že otázka na ni překladatelku zmate.

Dalším z komparatistického hlediska příznakově zajímavým prvkem je překlad spojení „*Deep Magic*“ (Lewis 2001, s. 212) a „*Deeper Magic*“ (Ibid. s. 224). Verze od Orbis Pictus pro překlad prvního užívá „magie, která je zákonem“ (Lewis 1991a, s. 80) nebo „Světovládná magie“ (Ibid. s. 84) a pro druhé zase „magie, která je víc než zákon“ (Ibid. s. 93) nebo „magie starší a mocnější“ (Ibid. s. 96). U tohoto případu by se mohly v odpovědi projevit jak křesťansky, tak konzervativně motivované kódy. Verze od Fragmentu nazývá *Deep Magic* „Stará magie“ (Lewis 2005b, s. 143) a *Deeper Magic* „starší magie“ (Ibid. s. 167), což se zdá být zcela nepříznavé, a lze tedy předpokládat, že se překladatelka bude nad otázkou podívat.

Další element je na pomezí křesťanské a konzervativní příznakovosti, ale jednoznačně jej nezařadíme ani do jednoho. Jedná se o překlad jména postavy z anglického vánočního folkloru „*Father Christmas*“ (Lewis 2001, s. 198). Orbis Pictus v tomto případě volí spojení „vánoční dědeček“ (Lewis 1991a, s. 65–66), kde předpokládáme příznakově interní vliv, a Fragment zase zmiňuje „Santu Clause“ (Lewis 2005b, s. 116), u něhož se zdá být patrný příznakově externí vliv. Tím jsme využili všechny komparatisticky zajímavé křesťansky příznakové prvky ze *Lva, čarodějnice a skříně*, přičemž další na řadě je *Princ Kaspian*.

Během Aslanova konání zázraků padne zmínka o „*divine revelers*“ (Lewis 2001, s. 487). Bez ohledu na to, zdali slovo *divine* odkazuje na „božskost“ Aslana nebo fakt, že se momentálně nachází ve společnosti římského boha Bakcha a jeho neméně božských společníků, působí to, že *divine* má v tomto případě nejspíš příznakovou božskou konotaci, a tedy by se v tomto případě mohl v obou odpovědích vyskytovat křesťansky příznakový kód. Verze od Fragmentu se navíc příznakově zmiňuje o „božském veselí“ (Lewis 2005c, s. 2017), kdežto verze od

Orbis Pictus volí nepříznačnou „nádhernou, veselou společnost“ (Lewis 1991b, s. 123).

V *Plavbě Jitřního poutníka* opět nalézáme křesťanské aluze kolem postavy Aslana. Když se dětem v samotném závěru knihy zjeví, bere na sebe podobu zvířete pojmenovaného „Lamb“ (Lewis 2001, s. 641–642), čímž se dost možná odkazuje ke spojení „Lamb of God“ – fakt, který dokonce potvrdil i sám Lewis (2007, s. 1002). Obě překladatelské verze zde dost možná v odkazu na spojení „beránek Boží“, a proto v souladu s MH o přítomnosti křesťansky příznakového kódu užívají označení „beránek“, u Orbis Pictus s velkým (Lewis 1992a, s. 153–154) a u Fragmentu zase s malým počátečním písmenem (Lewis 2006a, s. 261–262).

Možnou překladatelskou příznakovost pak ještě můžeme pozorovat v této knize ve vydání od Orbis Pictus u překladu spojení „*Aslan's Country*“ (Lewis 2001, s. 513) jako „Aslanova království“ (Lewis 1992a, s. 14) v možném odkazu na „království Boží“, pročež lze v odpovědi očekávat křesťansky příznakový kód. Verze od Fragmentu užívá o poznání neutrálnější „Aslanovu zemi“ (Lewis 2006a, s. 32), takže otázka překladatelku patrně zmáte.

Vedle toho se v *Plavbě Jitřního poutníka* vyskytuje i důraz na světovou stranu východ s tím, že právě tím směrem k *Aslan's Country* se mají otáčet ti, kteří s Aslanem chtějí komunikovat způsobem, jenž připomíná modlitbu (Lewis 2001, 618–619). Odkazy na východ přitom nalezneme napříč celou heptalogií, což je zajímavé jak z náboženského, tak politického hlediska, byť třeba ne nutně z toho překladatelsky komparatistického. V odpovědích na toto téma by bylo možno očekávat křesťansky i konzervativně příznakový kód.

Ve *Stříbrné židli* figuruje zmínka o bibli, která by se opět dala teoreticky zařadit mezi konzervativně příznakové prvky, ale vzhledem ke křesťanským konotacím bude zahrnuta v této podkapitole. Zmiňovaná pasáž zní takto:

Výchozí text	Orbis Pictus	Fragment
“I’m not,” said Eustace. “I swear I’m not. I swear by—by everything.”	„Nekecám,“ pravil Eustác, „fakt, že ne. Můžu přísahat na... na... na co chceš.“ Za mých mladých let by jistě řekl „na bibli“, ale díky výchově v	„Nedělám,“ ujišťoval ji Eustace. „Přisahám, že ne. Přisahám při – při všem.“ (Když jsem já chodil do školy, byl by v takové situaci každý

(When I was at school one would have said, "I swear by the Bible." But Bibles were not encouraged at Experiment House.) (Lewis 2001, s. 652)	té jejich škole pomalu nevěděl, co to bible je. (Lewis 1992, s. 7)	řekl: „Přísahám na bibli.“ Ale v Experimentální škole bible moc rádi neviděli. (Lewis 2006b, s. 16)
---	---	--

Tabulka 2: Srovnání originálu a překladů pasáže o bibli

Ve výchozím textu se jedná nejspíš o příznakovou implicitní kritiku nedostatečného zapojení výuky křesťanských hodnot a křesťanství obecně v rámci dobově moderních vzdělávacích přístupů, které má „*Experiment House*“ v knize reprezentovat. Obě překladatelské verze jako by tuto implicitní informaci umocňovaly. Verze od Fragmentu zdůrazňují negativitu postoje „Experimentální školy“ vůči biblím a Orbis Pictus zase zcela explicitně poukazuje na spojitost mezi přístupem této školy k biblím a možným dopadem tohoto přístupu na žáky. V odpovědích můžeme předpokládat jak křesťansky, tak konzervativně příznakový kód.

V *Čarodějově synovci* nalzáme explicitně vyjádřené přikázání z křesťanského desatera. Takto tato zmínka vypadá ve všech verzích:

Výchozí text	Orbis Pictus	Fragment
Things like Do Not Steal were, I think hammered into boys' heads a good deal harder in those days than they are now. (Lewis 2001, s. 117)	Věci jako „nepokradeš“ měli tehdy kluci vštípené daleko důkladněji než dnes. (Lewis 1993a, s. 111)	Tehdy totiž chlapcům mnohem víc než teď vtloukali do hlavy Boží přikázání, mezi nimi i Nepokradeš. (Lewis 2005a, s. 181)

Tabulka 3: Srovnání originálu a překladů pasáže o přikázání

Kdežto verze od Orbis Pictus reprezentuje vcelku přímočarý překlad originálu, Fragment zahrnuje příznakově dodatečné informace o křesťanském původu tohoto přikázání. Zatímco verze od Fragmentu se zdá být hypoteticky křesťansky příznaková, Orbis Pictus předkládá nepříznakovou verzi. Obě odpovědi budou nicméně nejspíš zahrnovat křesťansky příznakový kód.

Na samotné scéně stvoření Narnie navzdory možným očekáváním není komparativně nic vyloženě zajímavě příznakového až na promluvy prominentní vedlejší postavy zbožného drožkáře Františka. Právě kvůli jeho kvalitám jej nakonec Aslan korunuje prvním králem Narnie (Lewis 2001, s. 104–105). Zde je přehled jeho potenciálně příznakových vyjádření:

Výchozí text	Orbis Pictus	Fragment
“Well there’s something to be thankful for straight away...” (Lewis 2001, s. 80)	„Tak to je hned něco, za co bysme měli děkovat Pánubohu...” (Lewis 1993a, s. 68)	„Za to můžeme bejt všichni vděčný...” (Lewis 2005a, s. 112)
“And if you ask me, I think the best thing we could do to pass the time would be sing a ‘ymn.” And he did. He struck up at once a harvest thanksgiving hymn, all about crops being “safely gathered in.” (Lewis 2001, s. 80)	„Já si teda myslím, že bysme si teď měli pro ukrácení času zapívat nějakou nábožnou.“ A hned se do toho dal. Začal zpívat píseň díkuvzdání za úrodu, něco o tom, že „už je obilí šťastně pod střechou“. (Lewis 1993a, s. 68)	„A jestli vás zajímá, co si myslím, tak vám řeknu, že nám to všechno rychlejc uteče, když si zapíváme nějakej ten žalm.“ Jak řekl, tak udělal. Okamžitě začal zpívat píseň díkuvzdání za sklizeň, kde se pořád opakovalo, že úroda je „shromážděna v bezpečí.“ (Lewis 2005a, s. 112)
“Gawd!” said the Cabby. “Ain’t it lovely?” (Lewis 2001, s. 81)	„M-hm,“ řekl drožkář. „Paráda, co?” (Lewis 1993a, s. 70)	„Božíčku!“ vydechl drožkář, „není to krása?” (Lewis 2005a, s. 114)
“Glory be!” said the Cabby. “I’d ha’ been a better man all my life if I’d known there were things like this.” (Lewis 2001, s. 81)	„Panečku!“ bručel si pro sebe drožkář. „Vědět, že může bejt něco takovýho, asi bych bejval žil celej život líp.“ (Lewis 1993a, s. 70)	„Hosana!“ řekl drožkář. „Kdybych věděl, že je možný něco takovýho, byl bych celej život lepší člověk.“ (Lewis 2005a, s. 114)

Tabulka 4: Srovnání originálu a překladů promluv drožkaře

U první ukázky překladu vidíme patrný rozdíl mezi oběma překladatelskými variantami, kdy Fragment užívá pro výraz „*thankful*“ přímý ekvivalent „vděčný“, zatímco Orbis Pictus příznakově explikuje drožkářovu kontextuálně patrnou zbožnost a nechává jej tak rovnou „děkovat Pánubohu“. V druhé příznakové ukázce si oba překlady jinak shodně přeloženou „píseň díkuvzdání“ vykládají po svém, kdy

Orbis Pictus volí obecnější „nějakou nábožnou“ a Fragment se chápe specifitějšího „žalmu“.

Zaměříme-li se na pozdější drožkářova zvolání, foneticky zabarvené braní božího jména nadarmo „*gawd*“ postrádá v citoslovci mručivého „m-hm“ ve verzi od Orbis Pictus jakoukoli křesťanskou příznakovost, kdežto u Fragmentu je zvoleno příznakové „božítku“. U následujícího „*glory be*“ se příznakovost nachází u obou překladů, byť „hosana“ Fragmentu by se dalo pokládat za o něco příznakovější než „panečku“ od Orbis Pictus. Až na příklad s „m-hm“, u nějž MH utvořit nelze, můžeme u všech ostatních očekávat křesťansky příznakový kód.

Závěrem analýzy křesťansky příznakových elementů ještě stojí za zmínku *Poslední bitva* a spojení „*false Aslan*“ (Lewis 2001, s. 829), které lze označit za odkaz na „*false prophet*“ neboli „falešného proroka“ z biblického *Zjevení Janova* (Waugh 2016, s. 179), jímž se závěr heptalogie zásadně inspiruje. Vzhledem ke značně přímé ekvivalenci mezi výrazy „*false*“ a „falešný“ a tomu, že jej oba překlady v tomto kontextu užívají, ale nelze říci, zdali by bylo toto překladatelské řešení vyložení příznakové. Přesto zde hypotézuje v obou případech křesťansky příznakové kódy, ačkoli lze počítat ze strany překladatelek i se zmatením.

5.2 Konzervativní prvky v textu

Vynecháme-li zmínky o *Deep Magic*, bibli a z části i o *Father Christmas* z předcházející podkapitoly (které mají nebo mohou mít patrné křesťanské konotace, ale teoreticky je lze označit i za konzervativně příznakové pasáže), konzervativně příznakový diskurz, který by byl navíc překladatelsky komparativně zajímavý, není napříč heptalogií vyloženě obsáhlý, ale přesto se v ní nabízí hrstka příkladů.

V očích některých by si jistě zasloužil pozornost závěr jedné z kapitol *Poslední bitvy*, v níž se postava Zuzany stává terčem kritiky kvůli tomu, že se oddává slastem a strastem dívčího dospívání spíše než světu Narnie (Lewis 2001, s. 873). Přestože bychom tuto část mohli interpretovat jako pravděpodobně konzervativně příznakovou, otázka genderu, feminismu a sexuality v kontextu habitu je mimo teoretický rámec této práce a vyžadovala by více povolaného autora (preferovaně možná dokonce autorku) a další rozsáhlý výzkum.

Ve *Lvu, čarodějnicí a skříní* bychom stejně jako v *Princi Kaspiánovi* našli celou řadu částí, které vyzdvihují tradiční formy monarchistické vlády, ale s poněkud libertariánštější výkonnou a zákonodárnou mocí, nebo naznačují odpor k modernitě apod. (Hunt 2018, s. 44). Z komparativně překladatelského hlediska je zajímavé potenciálně konzervativně příznakové spojení „*busybodies and interferers*“ (Lewis 2001, s. 239), které v tomto případě odkazuje na osoby v pozici moci, které nenechávají ostatní žít si vlastní životy.

Ačkoli by se kombinace pravicového konzervatismu a libertarianismu mohla jevit jako protichůdná směs, nástup a vývoj libertariánského konzervatismu od šedesátých let minulého století nám ukazuje něco jiného (Yadav 2021, s. 1617). Není také žádnou náhodou, že kupříkladu Foucault se od určitého bodu sám pokládal za proponenta neoliberalismu (Veselý 2023, A2)²³.

Překladová verze *Lva, čarodějnice a skříně* od Orbis Pictus v tomto případě užívá „inrikány a šťouraly“ (Lewis 1991a, s. 108) a Fragment zase „šťouraly a čmuchaly“ (Lewis 2005b, s. 194). Přestože na „šťouralech“ se oba překlady shodují, „inrikáni“ a „čmuchalové“ se významově v zásadě rozcházejí a jedná se tak o další potenciálně konzervativně příznakový element, který bude ve strukturovaném rozhovoru zmíněn.

V *Plavbě Jitřního poutníka* se nachází potenciálně konzervativně příznaková pasáž, která poněkud sarkastickým způsobem popisuje „moderní progresivní“ výchovu postavy Eustace (Lewis 2001, s. 504). Tento úsek neobsahuje žádnou komparativně zajímavou pasáž, ale v souvislosti s výše uvedenou pasáží o bibli ze *Stříbrné židle*, v níž Eustace také figuruje, bylo nasnadě se na toto téma obou překladatelek zeptat.

Ze stejného důvodu budou zahrnuty i otázky týkající se Lewisova vyobrazení národa z říše *Calormen* a jeho potenciální konzervativní i křesťanská příznakovost. Předmětem zájmu bude v tomto případě mimo jiné reakce postavy Sasty na v porovnání s jeho „orientálním“ národem „hezčími“ europoidními obyvateli Narnie (Lewis 2001, s. 283) nebo Lewisova zpětná interpretace *Koně a jeho chlapce* jako příběhu o „konvertování pohana“ (2007, s. 1076).

²³ Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2023/8/kdyz-foucault-vzal-lsd-dot-dot-dot>

6 Analýza habitu

6.1 Předběžná analýza dobového habitu Renaty Ferstové

Než započneme s tvorbou samotného rozhovoru a jeho zasláním překladatelkám, je na místě provést předběžnou analýzu habitu obou autorek cílového textu se zaměřením na ideologické (křesťanské a konzervativní) a mocenské (lidské i ne-lidské) prvky. Jako první se zaměříme na Renatu Ferstovou (RF), jejíž český překlad *Letopisů Narnie* byl na počátku devadesátých let minulého století prvním oficiálně vydaným. Jako hlavní zdroj nám poslouží překladatelčina autobiografie *Maminka píše paměti* dostupná na jejím webu (Ferstová 2011, *Mantulie*)²⁴.

RF v pamětech píše, že jí četbu *Letopisů Narnie* poprvé doporučil krátce po maturitě v osmdesátých letech její známý evangelický vikář. Záhy nato si začala z vlastního zájmu pro sebe knižní sérii překládat. Byla to její první překladatelská zkušenost a vůbec nedoufala, že by se cílové texty kvůli anti-křesťanskému nastavení tehdejšího režimu kdy dočkaly vydání.

Během četby *Letopisů Narnie* se sama údajně znovu stala věřící křesťankou. Po Sametové revoluci ji oslovilo nakladatelství Orbis Pictus s tím, že by její překladové verze chtělo vydat. V autobiografii popisuje poněkud negativní konfrontace s některými prvotními redaktory, ale nakonec dle vlastních slov navázala produktivní spolupráci se zkušenou a nápomocnou redaktorkou.

Z předběžné analýzy se tak jeví být zřejmé, že v jejím tehdejším habitu můžeme očekávat křesťansky příznakové prvky a interní vlivy z její vlastní motivace. O postojích RF stran konzervatismu ovšem nelze z oficiálních zdrojů nic vyčíst.

6.2 Předběžná analýza dobového habitu Veroniky Volhejnové

Veronika Volhejnová (VV) stojí za druhou překladovou verzí *Letopisů Narnie*, kterou nechalo nakladatelství Fragment vydat v nultých letech současného století. V době práce na sérii byla již vcelku zkušenou překladatelkou z angličtiny s desítkami knih na účtu (Obec překladatelů 2010, *Databáze českého uměleckého*

²⁴ Dostupné z: <http://laisifinwen.futurae.cz/>

překlady)²⁵. Mezi jejími překlady bychom v té době našli literaturu pro děti i mládež stejně jako knihy s prvky sci-fi nebo fantasy.

Ačkoli k jejímu tehdejšímu habitu nemáme natolik obsáhlý zdroj jako v případě RF, k překlady *Letopisů Narnie* se vyjádřila v roce 2018 v rozhovoru pro časopis *XB-1*. Zmínila tehdy fakt, že k vydání nového překladu se Fragment rozhodl v souvislosti s vydáním filmové adaptace *Letopisů Narnie: Lva, čarodějnice a skříň* (Tilcer 2018, *XB-1*)²⁶. V době přijetí zakázky ovšem netušila, že český překlad snímku od Studia Virtual hodlal vycházet z knižního překladu RF, což Fragment přimělo editovat řešení VV tak, aby byla v souladu s původním překladem od Orbis Pictus (nebo s jeho reedicí od vydavatelství Návrat domů).

VV tehdy tyto praktiky dle vlastních slov natolik znechutily, že s Fragmentem na dalších deset let přerušila spolupráci. Obávala se, že bude dokonce nařčena z plagiátorství, ale k tomu nakonec nedošlo. Předběžná analýza překladatelčina dobového habitu tak poukazuje na značné externí vlivy ze strany nakladatele. O postojích VV stran křesťanství nebo konzervatismu ovšem nelze z oficiálních zdrojů nic vyčíst.

6.3 Konstrukce a forma strukturovaného rozhovoru

Obě překladatelky měly být zkontaktovány formou e-mailu nebo jinou, zdali by měly zájem se výzkumu zúčastnit a zodpovědět otázky ze strukturovaného rozhovoru způsobem, který by jim vyhovoval. Jelikož jejich kontaktní údaje nebyly nikde veřejně dostupné, musely být osloveny jinými cestami přes organizace, se kterými spolupracují. Nakonec se nicméně podařilo s oběma kontakt navázat.

Následně byly seznámeny s veškerými aspekty výzkumu vyjma hypotéz, aby se nestalo, že by toto vědomí jakkoli ovlivnilo jejich odpovědi. Oběma bylo zaručeno, že s jejich osobními údaji a odpověďmi bude nakládáno v souladu s fakultními, univerzitními, českými i unijními předpisy, což má být právně zaručeno jejich podpisem výslovného souhlasu s účastí na výzkumu. Za tímto účelem byl osloven také Etický panel Filozofické fakulty Univerzity Palackého pro výzkum, aby etické parametry výzkumu přezkoumal a vyhodnotil, jestli je jeho

²⁵ Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000003943

²⁶ Dostupné z: <http://www.casopisxb1.cz/aktuality/tvare-veronika-volhejnova/>

metodologie vyhovující. Po zaslání žádosti o stanovisko panelu spolu se vzorovým formulářem výslovného souhlasu obou respondentek s účastí, souhlasem školitele, prohlášením o pozicionalitě autora výzkumu a stručným popisem celého výzkumu ale Etický panel FF UP odpověděl, že se žádostí nebude zabývat.

Obě překladatelky rozhodly, že chtějí na zasláné otázky odpovědět e-mailem a písemně. Tato metoda sice šetří čas s transkripcí, nicméně celý výzkum z části komplikuje tím, že tazající nemůže otázky na místě reformulovat, pokud respondentky neporozumí tomu, na co se jich přesně ptáme. Vzhledem k tomu, že veškeré otázky navíc musí mít co nejvíce neutrální znění, aby respondentky neponoukaly k určitým odpovědím, také hrozí, že se některé dotazy minou účelem i pochopením.

V úvodní fázi překladatelky obdrží první skupinu otázek s obecnými dotazy zaměřenými na jejich zkušenost s překladem *Letopisů Narnie* a na jejich dobová i současná politická a náboženská přesvědčení. U těch otázek, u nichž to předběžná analýza umožňuje, si navíc předložíme MH toho, jaký kód budou odpovědi obsahovat. Zde je tabulka s první skupinou otázek a souvisejícími MH:

	Otázka	MH
1.	Jak jste se dostala k překladu <i>Letopisů Narnie</i> ? Bylo to na základě Vašeho vlastního rozhodnutí, nebo jste jej obdržela jako zakázku?	U RF víme, že se do překladu pustila z vlastní motivace, takže očekáváme kód interního příznakového vlivu. U VV zase předpokládáme, že obdržela zakázku od nakladatelství, takže očekáváme kód externího příznakového vlivu.
2.	Jaké jste měla o knižní sérii <i>Letopisy Narnie</i> povědomí předtím, než jste začala s překladem? V jakém kontextu jste se o ní poprvé dozvěděla? Měla jste někdy předtím příležitost si některý z dílů přečíst, ať už v originále nebo přeložený?	U obou překladatelek lze rozumně hypotézovat, že se o knižní sérii dozvěděly kvůli externímu příznakovému vlivu. V případě RF lze ještě navíc teoreticky předpokládat křesťansky příznakový kód.
3.	Jako byste popsala dobu, v níž jste sérii překládala, s ohledem na politickou, společenskou i kulturní situaci? Jaký si myslíte, že měla dopad na Vás osobně a	Otázka se zaměřuje na faktor příznakových externích vlivů, takže bychom mohli v odpovědích očekávat přítomnost stejně laděných kódů.

	<p>samotný proces překladu <i>Letopisů Narnie</i>?</p>	
4.	<p>Jakou úlohu sehrálo při překladu <i>Letopisů Narnie</i> nakladatelství, pod kterým série postupně vycházela? Jak byste svou zkušenost s ním popsala?</p>	<p>Vzhledem k výsledkům předběžné analýzy lze předpokládat, že Fragment sehrál při editaci i vydávání knižní sérii značnou úlohu, takže v odpovědích VV předpokládáme kód příznakového externího vlivu. V případě RF se externí vlivy jeví předběžně nepatrné, takže očekáváme přítomnost kódu příznakového interního vlivu.</p>
5.	<p>Jaký je Váš postoj k náboženství? Označila byste se za věřícího člověka, nebo je Vám víra spíše cizí? Máte konkrétní zkušenost s některou náboženskou organizací? Liší se Váš současný náboženský postoj a zkušenost od těch, které jste měla v době překládání série?</p>	<p>U RF můžeme na základě předběžné analýzy hypotézovat přítomnost křesťansky příznakového kódu. U VV žádnou MH vyvodit nelze.</p>
6.	<p>Zajímáte se o politiku, nebo se považujete za spíše apolitickou? Dokázala byste své politické postoje zařadit v rámci kupříkladu pravolevého spektra, případně i konkrétněji? Označila byste se za spíše konzervativní, nebo progresivní osobu? Liší se Vaše současné politické postoje od těch, které jste zastávala v době překládání série?</p>	<p>Ani u jedné z překladatelek nelze na základě předběžné analýzy oficiálních zdrojů předpokládat jejich politické postoje, a proto nemůžeme očekávat přítomnost žádného kódu.</p>
7.	<p>Jak byste vlastní zkušenost s překladem <i>Letopisů Narnie</i> celkově zhodnotila? Považujete ji zpětně za jakkoli zásadní ať už pro Vaši kariéru nebo Vás osobně?</p>	<p>Z výsledků předběžné analýzy lze usoudit, že u RF můžeme očekávat křesťansky a interně příznakový kód a u VV kód externího vlivu.</p>

Tabulka 5: První skupina otázek strukturovaného rozhovoru s MH

Další skupina otázek se již zabývá konkrétními pasážemi a momenty z knižní série, které jsou do jednoho vyjmenované v kapitole pět. V odpovědích by se hypoteticky měly vyskytovat příznakové kódy, ale místy se také kvůli absenci příznakovosti předpokládají zmatené reakce a nepochopení otázek. Zde je tabulka

s druhou skupinou otázek a souvisejícími hypotézami. Jelikož se znění dotazů místy kvůli rozdílným překladovým verzím zlehka obměňuje, překladatelky tentokrát obdrží každá vlastní verzi otázek s ukázkami z jejich konkrétních překladů:

	Otázka RF	MH	Otázka VV	MH
8.	Jak na Vás působí Zuzanina reakce ohledně slova „ghost/duch“ ve spojení se vzkříšeným Aslanem ve <i>Lvu, čarodějnicí a skříní</i> ?	Pasáž je nepříznaková, takže lze očekávat, že otázka na ni překladatelku zmate.	Jak na Vás působí Zuzanina reakce ohledně slova „ghost“ ve spojení se vzkříšeným Aslanem ve <i>Lvu, čarodějnicí a skříní</i> ? Proč ve Vaší překladové verzi není vůbec zmíněna?	Kvůli nepřehlednému množství vlivů, které tuto vynechávku mohly způsobit, nemůžeme vyslovit přesnou MH o kódech v odpovědi.
9.	Proč ve Vaší verzi překládáte spojení „Deep Magic“ jako „magie, která je zákonem“ nebo „Světovládná magie“ a „Deeper Magic“ jako „magie, která je víc než zákon“ nebo „magie starší a mocnější“?	U odpovědi na tuto otázku lze hypotézovat, že bude zahrnovat křesťanský i konzervativní kód.	Proč se ve Vaší verzi překládáte spojení „Deep Magic“ jako „Stará magie“ a „Deeper Magic“ jako „starší magie“?	Nepříznakovost pasáže pravděpodobně povede k tomu, že se překladatelka bude nad otázkou podívat.
10.	Z jakého důvodu se ve Vašem překladu <i>Lva, čarodějnicí a skříně</i> překládá postava z anglického vánočního folkloru „Father Christmas“ jako „vánoční dědeček“?	V případě tohoto překladového řešení očekáváme v odpovědi kód příznakového interního vlivu.	Z jakého důvodu se ve Vašem překladu <i>Lva, čarodějnicí a skříně</i> překládá postava z anglického vánočního folkloru „Father Christmas“ jako „Santa Claus“?	V případě tohoto překladového řešení očekáváme v odpovědi kód příznakového externího vlivu.
11.	Z jakého důvodu se v této pasáži z Vašeho překladu <i>Prince Kaspiana</i> překládá spojení „the divine	Překladová pasáž se jeví jako nepříznaková, takže překladatelka	Z jakého důvodu se v této pasáži z Vašeho překladu <i>Prince Kaspiana</i> překládá spojení „the divine	Vzhledem k možné křesťansky příznakovému prvku může

	<i>revelers</i> “ jako „nádhernou, veselou společnost“, především s ohledem na různé výklady anglického přívlastku <i>divine</i> ?	bude otázkou nejspíš vyvedena z míry.	<i>revelers</i> “ jako „božské veselí“, především s ohledem na různé výklady anglického přívlastku <i>divine</i> ?	teoreticky předpokládat přítomnost křesťansky příznakového kódu.
12.	Z jakého důvodu se domníváte, že se ve Vaší překladové verzi <i>Plavby Jitřního poutníka</i> (a také <i>Poslední bitvy</i> , ale z ní nepochází tato ukázka) označení „ <i>Lamb</i> “ překládá jako „Beránek“? Proč právě tento výraz, a nikoli např. „jehně“, „jehňátko“ nebo „ovečka“?	Kvůli patrné biblické referenci bychom mohli očekávat křesťansky příznakový kód.	Z jakého důvodu se domníváte, že se ve Vaší překladové verzi <i>Plavby Jitřního poutníka</i> (a také <i>Poslední bitvy</i> , ale z ní nepochází tato ukázka) označení „ <i>Lamb</i> “ překládá jako „beránek“? Proč právě tento výraz, a nikoli např. „jehně“, „jehňátko“ nebo „ovečka“?	Vzhledem k patrné biblické referenci bychom mohli očekávat křesťansky příznakový kód.
13.	Proč se ve Vaší překladové verze knižní série <i>Letopisy Narnie</i> překládá „ <i>Aslan's country</i> “ jako „Aslanovo království“?	Vzhledem k patrné biblické referenci bychom mohli předpokládat křesťansky příznakový kód.	Proč se ve Vaší překladové verze knižní série <i>Letopisy Narnie</i> překládá „ <i>Aslan's country</i> “ jako „Aslanova země“?	Kvůli nepříznačnosti pasáže lze očekávat, že otázka překladatelku zmate.
14.	Jakou úlohu podle Vás v knižní sérii <i>Letopisy Narnie</i> sehrává východ jako světová strana? Kupříkladu v <i>Plavbě Jitřního poutníka</i> se obyvatelé Ramandova ostrova pokouší s Aslanem komunikovat zpěvem směřovaným	Křesťanské i konzervativní konotace východu by teoreticky mohly předznamenat přítomnost křesťansky či konzervativně	Jakou úlohu podle Vás v knižní sérii <i>Letopisy Narnie</i> sehrává východ jako světová strana? Kupříkladu v <i>Plavbě Jitřního poutníka</i> se obyvatelé Rámandúova ostrova pokouší s Aslanem komunikovat zpěvem směřovaným	Křesťanské i konzervativní konotace východu by teoreticky mohly předznamenávat přítomnost křesťansky či konzervativně

	na východ, kde se také nachází Aslanovo království.	příznakového kódu.	na východ, kde se také nachází Aslanova země.	příznakového kódu.
15.	Proč je pasáž o bibli v tomto odstavci ze začátku <i>Stříbrné židle</i> přeložena ve Vaší verzi tímto způsobem? Má se tím explicitně vyjádřit nějaká implicitní informace?	Křesťanské i konzervativní implikace této části by mohly ukazovat na přítomnost křesťansky či konzervativně příznakového kódu.	Proč je pasáž o bibli v tomto odstavci ze začátku <i>Stříbrné židle</i> přeložena ve Vaší verzi tímto způsobem? Má se tím explicitně vyjádřit nějaká implicitní informace?	Křesťanské i konzervativní implikace této části by mohly ukazovat na přítomnost křesťansky či konzervativně příznakového kódu.
16.	V <i>Čarodějově synovci</i> je explicitně zmíněno jedno z deseti božích příkázání. Proč se ve Vaší překladové verzi vyskytuje právě takové řešení, které v ní je?	Přestože je ukázka v porovnání s verzí VV vcelku nepříznaková, i tak můžeme předpokládat křesťansky příznakový kód.	V <i>Čarodějově synovci</i> je explicitně zmíněno jedno z deseti božích příkázání. Proč se ve Vaší překladové verzi vyskytuje právě takové řešení, které v ní je?	Křesťansky příznakový dodatek značí hypotetickou přítomnost křesťansky příznakového kódu.
17.	V <i>Čarodějově synovci</i> figuruje prominentní vedlejšího postava drožkáře Františka, který se vyznačuje svou dobrosrdečností a zbožností – proto jej také Aslan nakonec učiní prvním králem Narnie. Z jakého důvodu jsou jeho výrazové prostředky vyznačené v následujících pasážích z Vašeho překladu přeloženy tak, jak jsou přeloženy?	Promluvy pobožné osoby implikují přítomnost křesťansky příznakového kódu v odpovědi.	V <i>Čarodějově synovci</i> figuruje prominentní vedlejšího postava drožkáře Františka, který se vyznačuje svou dobrosrdečností a zbožností – proto jej také Aslan nakonec učiní prvním králem Narnie. Z jakého důvodu jsou jeho výrazové prostředky vyznačené v následujících pasážích z Vašeho překladu přeloženy tak, jak jsou přeloženy?	Promluvy pobožné osoby implikují přítomnost křesťansky příznakového kódu v odpovědi.

18.	Proč se ve Vašem překladu <i>Poslední bitvy</i> překládá spojení „false Aslan“ jako „falešný Aslan“?	Navzdory vcelku nízké šanci pravdivosti této hypotézy v tomto případě předpokládáme křesťansky příznakový kód.	Proč se ve Vašem překladu <i>Poslední bitvy</i> překládá spojení „false Aslan“ jako „falešný Aslan“?	Navzdory vcelku nízké šanci pravdivosti této hypotézy v tomto případě předpokládáme křesťansky příznakový kód.
19.	Jak na Vás osobně obecně působí křesťanské motivy v knižní sérii <i>Letopisy Narnie</i> , např. obětování se a vzkříšení Aslana ve <i>Lvovi, čarodějnicí a skříní</i> , otázka víry v Aslana v mimo jiné <i>Princi Kaspianovi</i> , Aslanovo království a jeho poznámka, že v našem světě existuje také, jen pod jiným jménem v <i>Plavbě Jitřního poutníka</i> , stvoření Narnie v <i>Čarodějově synovci</i> nebo bezpočet referenci na Zjevení Janovo v <i>Poslední bitvě</i> ?	Zde samozřejmě vzhledem k obsahu otázky očekáváme křesťansky příznakový kód.	Jak na Vás osobně obecně působí křesťanské motivy v knižní sérii <i>Letopisy Narnie</i> , např. obětování se a vzkříšení Aslana ve <i>Lvovi, čarodějnicí a skříní</i> , otázka víry v Aslana v mimo jiné <i>Princi Kaspianovi</i> , Aslanova země a jeho poznámka, že v našem světě existuje také, jen pod jiným jménem v <i>Plavbě Jitřního poutníka</i> , stvoření Narnie v <i>Čarodějově synovci</i> , nebo bezpočet referenci na Zjevení Janovo v <i>Poslední bitvě</i> ?	Tady kvůli obsahu otázky očekáváme křesťansky příznakový kód.
20.	Proč se v této pasáži Vaše překladu <i>Lva, čarodějnice a skříně</i> překládá spojení „busybodies and interferers“ jako	Vzhledem k možným konzervativním konotacím hypotézuje v tomto případě	Proč se v této pasáži Vaše překladu <i>Lva, čarodějnice a skříně</i> překládá spojení „busybodies and interferers“ jako	Vzhledem k možným konzervativním konotacím hypotézuje v tomto případě

	<i>interferers</i> “ jako „intrikány a šouraly“?	konzervativně příznakový kód.	„šouralům a čmuchalům“?	konzervativně příznakový kód.
21.	Jak na Vás osobně obecně působí motivy v knižní sérii <i>Letopisy Narnie</i> týkající se implicitní kritiky progresivních přístupů ve vzdělání a výchově, např. britského vzdělávacího systému mimo jiné ve <i>Stříbrné židli</i> (viz otázka týkající se pasáže o bibli výše) nebo „moderních“ výchovných metod a celkově osobnosti rodičů Eustáce Květoslava Pobudy v <i>Plavbě Jitřního poutníka</i> ?	Vzhledem k možným konzervativním konotacím očekáváme v tomto případě konzervativně příznakový kód.	Jak na Vás osobně obecně působí motivy v knižní sérii <i>Letopisy Narnie</i> týkající se implicitní kritiky progresivních přístupů ve vzdělání a výchově, např. britského vzdělávacího systému mimo jiné ve <i>Stříbrné židli</i> (viz otázka týkající se pasáže o bibli výše) nebo „moderních“ výchovných metod a celkově osobnosti rodičů Eustáce Clarence Scrubba v <i>Plavbě Jitřního poutníka</i>	Vzhledem k možným konzervativním konotacím očekáváme v tomto případě konzervativně příznakový kód.
22.	Jaký je Váš osobní i překladatelský postoj k Lewisově vyobrazení národa Kalorňanů jako tajuplného pohanského orientalistického semitského národa otrokářů v kontrastu s křesťanský orientovanými europoidními lidskými a (slovy Šasty) „hezčími“ obyvateli Narnie? Jak na Vás působí Lewisovo shrnutí, že kniha <i>Kůň a</i>	V tomto případě můžeme teoreticky předpokládat jak křesťansky, tak konzervativně příznakový kód.	Jaký je Váš osobní i překladatelský postoj k Lewisově vyobrazení národa Kalormeňanů jako tajuplného pohanského orientalistického semitského národa otrokářů v kontrastu s křesťanský orientovanými europoidními lidskými a (slovy Sasty) „hezčími“ obyvateli Narnie? Jak na Vás působí Lewisovo	V tomto případě můžeme teoreticky předpokládat jak křesťansky, tak konzervativně příznakový kód.

	<p><i>jeho chlapec</i>, která národ Kalorňanů prominentně zahrnuje, pojednává o „konvertování pohana“? Vnímáte u autorského zachycení tohoto fiktivního národa inspirovaného skutečnými reáliemi širší implikace?</p>		<p>shrnutí, že kniha <i>Kůň a jeho chlapec</i>, která národ Kalormeňanů prominentně zahrnuje, pojednává o „konvertování pohana“? Vnímáte u autorského zachycení tohoto fiktivního národa inspirovaného skutečnými reáliemi širší implikace?</p>	
23.	<p>Jak na Vás osobně obecně působí politické motivy v knižní sérii <i>Letopisy Narnie</i>, např. snaha o nápravu současného světa a návratu k tradici ve <i>Lvu, čarodějnici a skříní</i> nebo v <i>Princi Kaspianovi</i>, či kompletní likvidace nedokonalého a zkaženého světa Narnie a jeho nahrazení idealizovanou dokonalou verzí v závěru <i>Poslední bitvy</i>?</p>	<p>Vzhledem k možným konzervativním konotacím očekáváme v tomto případě konzervativně příznakový kód.</p>	<p>Jak na Vás osobně obecně působí politické motivy v knižní sérii <i>Letopisy Narnie</i>, např. snaha o nápravu současného světa a návratu k tradici ve <i>Lvu, čarodějnici a skříní</i> nebo v <i>Princi Kaspianovi</i>, či kompletní likvidace nedokonalého a zkaženého světa Narnie a jeho nahrazení idealizovanou dokonalou verzí v závěru <i>Poslední bitvy</i>?</p>	<p>Vzhledem k možným konzervativním konotacím očekáváme v tomto případě konzervativně příznakový kód.</p>

Tabulka 6: Druhá skupina otázek strukturovaného rozhovoru s MH

6.4 Výsledky kódování strukturovaného rozhovoru

Celkový obsah odpovědí obou překladatelek zahrnuje nesmírně citlivé informace týkající se nejen jejich náboženských a politických přesvědčení, ale i zkušeností s nakladateli, překladatelsky licencovaných řešení a osobních interpretací.

Vzhledem k tomu, že respondentky jsou pouze dvě a jejich dílo vcelku proslulé a snadno dohledatelné, anonymizace dat postrádá na smyslu. Z toho důvodu text této diplomové práce nebude zahrnovat přesná znění jejich odpovědí, která se budou nacházet v souladu se zákonem pouze v příloze na zašifrovaných zařízeních, k nimž budou mít přístup pouze oprávněné osoby a o jejichž úpravu či likvidaci mohou překladatelky po podepsání výslovného souhlasu kdykoli zažádat.

Součástí textu diplomové práce tak budou pouze výsledky samotného kódování. V následující tabulce jsou zahrnuty hypotetické kódy, kódy přítomné v jednotlivých odpovědích a poznámky o tom, zdali se MH u každé odpovědi potvrdily, nebo ne. Pro stručnější značení budou zavedeny tyto zkratky: absence MH (x), křesťansky příznakový kód (Kř), kontra-křesťanský kód (XKř), konzervativně příznakový kód (Ko), kontra-konzervativní kód (XKo), externí vliv (E), interní vliv (I), neví / nepamatuje (?), očekávaně nerozumí otázce (0) a neočekávaně nerozumí otázce (!). Značka po potvrzení MH bude (A) a pro vyvrácení (N). Kombinace vícera kódů se bude značit znaménkem plus (+).

	RF MH	RF kódy	Potvrzení	VV MH	VV kódy	Potvrzení
1.	I	I	A	E	E	A
2.	E + Kř	E + I	A + N	E	E	A
3.	E	E + I + Kř	A	E	? + I	N
4.	I	I + Kř	A	E	E	A
5.	Kř	Kř	A	x	XKř	x
6.	x	XKo	x	x	Ko	x
7.	I + Kř	I	A + N	E	E	A
8.	0	0	A	x	E	x
9.	Kř + Ko	I	N + N	0	0	A
10.	I	I	A	E	E	A
11.	0	XKř	N	Kř	XKř	N
12.	Kř	Kř	A	Kř	Kř	A
13.	Kř	Kř	A	0	0	A
14.	Kř + Ko	?	N + N	Kř + Ko	?	N + N
15.	Kř + Ko	!	N + N	Kř + Ko	!	N + N

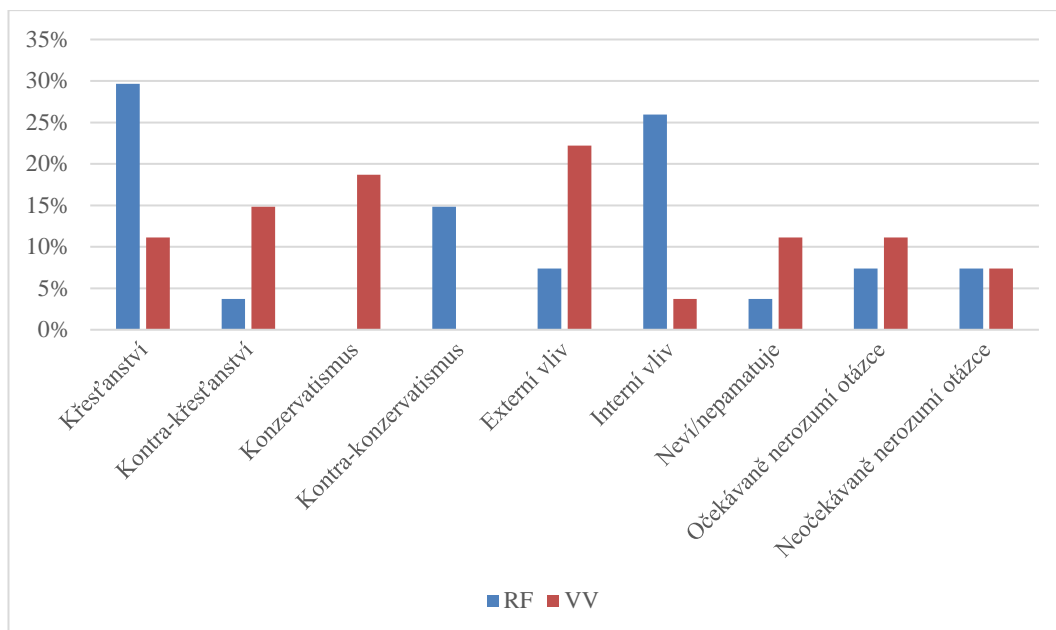
16.	Kř	Kř	A	Kř	Kř	A
17.	Kř	Kř	A	Kř	Kř + ?	A
18.	Kř	0	N	Kř	0	N
19.	Kř	Kř	A	Kř	Ko	N
20.	Ko	!	N	Ko	!	N
21.	Ko	XKo	N	Ko	Ko + XKř	A
22.	Kř + Ko	XKo	N + N	Kř + Ko	Ko	N + A
23.	Ko	XKo	N	Ko	Ko + XKř	A

Tabulka 7: Výsledky kódování a potvrzení či vyvrácení MH

Z tabulky můžeme vyčíst, že u dvou stejných otázek jsme u obou překladatelek zaznamenali kód neočekávaného nepochopení, což dost možná značí, že otázky byly buď špatně položeny, nebo poukazovaly na příznakovost v místech, kde ji překladatelky vylučují. Jelikož se ale jedná pouze o dvojici otázek, nemusíme se obávat, že by tento fakt nějak zásadně ohrozil celý výzkum. MH očekávaného nepochopení se potvrdily téměř všechny.

RF uvedla, že by něco nevěděla nebo si nepamatovala, pouze jednou, takže tento fakt u ní nesehrává žádnou podstatnou roli. VV tuto skutečnost zmínila třikrát, což potenciálně redukuje výpovědní hodnotu odpovědí, kde tento kód figuruje. Jak si ale záhy ukážeme, tento kód se dvakrát objevuje po boku kódů, které u VV nenabývají na větší důležitosti, a v jedné instanci se shoduje s oním jediným případem stejného kódu u RF, což opět svědčí buď o nevhodné formulaci, nebo rozdílné interpretaci příznakovosti.

Výsledky kódování si nyní přehledně zobrazíme na grafech. První graf ukazuje procentuální přítomnost konkrétních příznakových kódů v odpovědích obou překladatelek:

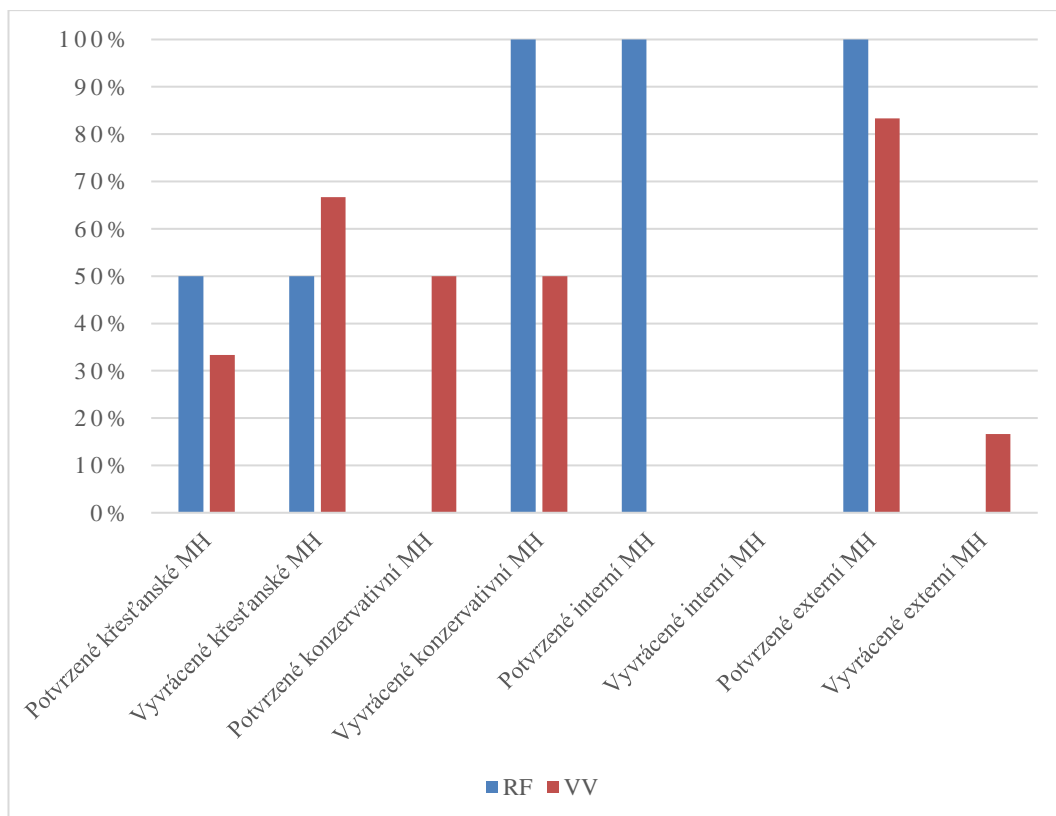

Graf 1: Grafické znázornění kódů v odpovědích překladatelek

Z grafu je patrné, že v odpovědích RF dominovaly křesťansky příznakové kódy, což zdánlivě potvrzuje závěry předběžné analýzy. Konzervativně příznakové kódy zase v jejích odpovědích na rozdíl od těch kontra-konzervativních vůbec nefigurují, takže můžeme konzervativní vlivy u RF spíše vyloučit. Také u ní zásadně převažují kódy interních vlivů nad externími, což odpovídá výsledkům předběžné analýzy habitů.

U VV kontra-křesťanské kódy jen těsně převyšují nad křesťansky příznakovými, takže u ní vliv křesťanství nemůžeme potvrdit, ale ani s jistotou vyloženě vyvrátit. Konzervativně příznakové kódy zase dominují nad nulou kontra-konzervativních, což hovoří ve prospěch přítomnosti konzervativních vlivů. Kódy externích vlivů notně převyšují ty interní, čímž hypotéza o patrném dopadu externích vlivů nabývá na váze.

Nyní se zaměříme na potvrzení či vyvrácení MH u jednotlivých odpovědí ze strukturovaného rozhovoru. V první řadě si je opět graficky znázorníme:

Graf 2: Grafické znázornění potvrzení a vyvrácení MH

U RF vidíme, že poměr potvrzených a vyvrácených MH o přítomnosti křesťansky příznakových kódů se v souhrnu veškerých odpovědí shoduje. Dokonce i pokud se zaměříme na podíl potvrzených a vyvrácených MH u dotazů týkajících se pouze překladatelských řešení a motivů v knize (otázky 8–23), vidíme, že množstevní poměr je totožný. Vidíme tedy, že přestože nemůžeme křesťanské vlivy u RF vyloučit, nemůžeme ani tvrdit, že by byly v převaze. MH o přítomnosti konzervativně příznakových kódů byly vyvráceny úplně všechny. MH o externích i interních vlivech se potvrdily sice všechny, ale náš závěr o převaze interních nad externími to nikterak nemění.

V případě VV převyšují vyvrácené MH o křesťansky příznakových kódech ty potvrzené o dost znatelněji než u předchozího grafu, což nese svědčí ve prospěch dopadu křesťanských vlivů na překladatelský proces cílového textu. Potvrzených MH o přítomnosti konzervativně příznakových kódů je stejně tolik jako vyvrácených, a tak se nám dostává dalšího neprůkazného výsledku. Množství potvrzených MH o přítomnosti kódů externích vlivů ovšem opět zásadně převyšuje

opak, čímž se zdánlivě potvrzuje hypotéza o značném externím vlivu na překladatelský proces VV.

Jestliže bychom tedy měli na základě výsledků kódování dospět k určitým závěrům a poupravit s jejich pomocí habitový profil překladatelek z předběžné analýzy, rezultat by byl následující: Habitus RF pravděpodobně ovlivňují křesťanské vlivy, ale jejich dopad na samotný překlad *Letopisů Narnie* je ryze neprůkazný. Konzervativní vlivy její habitus podle všeho spíše mívají, a tudíž je jejich role nepodstatná. Interní vlivy u ní převažují nad externími, což potvrzuje jeden ze závěrů předběžné analýzy.

Křesťanské vlivy v habitu VV sice jednoznačně vyloučit nelze, ale jejich účinek na překlad *Letopisů Narnie* spíše ano. Ačkoli v jejím habitu znatelně působí konzervativní vlivy, jejich efekt na překladatelský proces je zhora neprůkazný. Na rozdíl od RF ovšem u VV vychází najevo, že externí vlivy měly na ni samotnou i její překladatelský proces zásadní dopad. Hypotéza z předběžné analýzy o externím vlivu na VV se tak potvrdila.

6.5 Analýza asambláže / uspořádání

I když by to mohlo působit, že vzhledem k vyvrácení většiny hypotéz nemáme nyní pomalu co analyzovat, opak je pravdou. Potvrzení hypotézy o dopadu externích vlivů v případě VV nám totiž ukázalo, že přestože oba překlady *Letopisů Narnie* vznikaly v jiné době za rozlišných podmínek a stojí za nimi dvě různé překladatelky se vcelku rozdílnými habitusy, díky předběžné analýze víme, že mezi oběma cílovými texty existuje kvůli nátlaku ze strany nakladatelství přímá souvislost, která se neomezuje jen na to, že se jedná o překlad totožného díla od stejného autora do téže jazyka.

Obě překladové verze by se nejspíš tak jako tak vzájemně ovlivňovaly už jen proto, že by byly nepochybně srovnávány, ale díky potvrzení oné hypotézy vidíme, že spojitost mezi nimi je mnohem provázanější a závažnější, než by byla za jiných okolností. Už jen z toho důvodu postrádá na smyslu zde popisovat zvlášť dvě asambláže / uspořádání, a pak mezi nimi luštit pojící linie, když již nyní v úvodu této analýzy mezi nimi vidíme zřetelný vztah.

Každá asambláž / uspořádání je tvořena dalšími asamblážemi / uspořádáními, což znamená, že kdybychom chtěli, mohli bychom každý prvek, podmínku a původce rozebírat prakticky donekonečna, protože nejenže můžeme jít vždycky hlouběji a šířeji, ale zároveň prvky jedné asambláže / uspořádání mohou být kupříkladu původci v jiné apod. Rozsah diplomové práce ovšem obdobně komplexnímu rozboru příliš neholduje, takže si musíme jednotlivé části vymezit.

V první řadě se zaměříme na podmínky neboli abstraktní stroje. Ty představují rhizomatickou síť linií, které propojují jednotlivé prvky a původce. Jak nasvědčuje sám název, nejedná se o materiální entitu, nýbrž nelze hovořit ani o transcendentní záležitosti. Když máme o podmínkách mluvit, používáme vlastní jména, protože jednotlivé podmínky jsou vždy jedinečné a příznačné. V našem případě jsou tak abstraktními stroji např. C. S. Lewis, RF, VV, *Letopisy Narnie*, *Orbis Pictus* nebo *Fragment*.

Další na řadě jsou prvky neboli konkrétní asambláže / uspořádání. Jestliže by podmínky v rámci strukturalistického sémiotického vztahu reprezentovaly abstraktní označující, prvky zase představují materiální označované. V tomto případě ale uvnitř jednoho označujícího působí celá řada označovaných, které se neovlivňují jen navzájem, ale působí i na samotný abstraktní stroj, který se vždy mění spolu s jeho prvky. Mezi ně bychom zařadili např. autora, překladatelky, habitus, ideologie, výchozí texty, cílové texty, nakladatelství apod.

Poslední složkou jsou původci neboli pojmové osoby. Ti plní roli operátorů, kteří na základě podmínek propojují prvky mezi sebou. Pokud abstraktní stroje a konkrétní asambláže / uspořádání platí do určité míry za základní sémiotickou dvojici, pojmová osoba by se v peircovské triádě, v níž označující odpovídá znaku a označované objektu, blížila úloze interpretanta. Je avšak nutné brát v potaz, že navzdory tomuto určujícímu vztahu se původci nachází ve stejné rovině imanence jako ostatní části asambláže / uspořádání, takže nemůžeme usoudit, že by oni nebo jakékoli jiné prvky či podmínky asambláže / uspořádání měly nadřazenou pozici.

Taktéž je třeba zdůraznit, že pojmová není nikdy první osoba jednotného čísla, ale vždy odosobněná osoba třetí či všeobjímající zájmena typu někdo, všichni, kdokoli či my. Český akademický stylistický úzus zde tedy slouží svému účelu i v tom ohledu, že standardním depersonalizovaným způsobem vyjadřování se autor

výzkumu sám staví do role původce. A ačkoli se překladatelky v odpovědích pochopitelně vyjadřují v osobě první (i když si čtenář nemůže kvůli povaze rozhovorů tento fakt ověřit), interpretace kódovacích dat opět přechází do er-formy (nebo přesněji sie-formy), což z obou autorek cílového textu činí původce určitých asambláží / uspořádání.

Překladatelky se stávají původci, kdykoli překládají. Ve stejné pozici se nacházely, i když odpovídaly na otázky ze strukturovaného rozhovoru. Nás ale v tomto bodě mnohem více zajímají v úloze konkrétních asambláží / uspořádání v rámci abstraktních strojů *Letopisů Narnie* a nakladatelství Orbis Pictus a Fragment. Abychom si ovšem celou asambláž / uspořádání co nejefektivněji popsali, musíme si pojmenovat její jednotlivé druhy a (de)teritorializace, k nimž v nich dochází.

Zaprvé je zjevné, že nyní hovoříme o asamblážích / uspořádáních, která jsou spíše teritoriální než nomádské. Veškeré podmínky, prvky a původci zde podléhají určitým omezením, ale nelze říci, že by mezi nimi všemi panovaly ryze hierarchické vztahy. Stačí se zaměřit na vztah mezi prvky autora a překladatele. Oba dva se sice mohou stávat původci asambláže / uspořádání autorova díla, ale to z podstaty představuje teritorium autora. Pokud se původcem stává překladatel, musí dojít k relativně negativní deteritorializaci, kdy se výchozí text zachovává a reprodukuje.

Tímto způsobem ovšem celý proces probíhá pouze v ideálním případě, za který se překlad *Letopisů Narnie* pod nakladatelstvím Fragment dle potvrzení hypotézy o externích vlivech na VV považovat spíše nedá. Pojdme si ovšem asambláž / uspořádání Fragmentu rozebrat. Teritorialita Fragmentu je zřejmá, poněvadž jakožto nakladatelství jednoznačně kóduje každý segment asambláže / uspořádání tak, že jim přiřazuje určitou funkci, od majitele společnosti po posledního čtenáře, od autorova rukopisu po distribuci knihkupcům.

U Fragmentu nicméně vidíme i projevy státní a kapitalistické asambláže / uspořádání. V první zmíněné se abstraktní stroje hierarchicky povyšují nad zbytek, kdy usilují o totalizaci prvků i původců. Firmy typicky mívají strukturu organizačního diagramu neboli zaměstnanecké hierarchie, v nichž překladatelé vedoucí pozice spíše nezaujímají. Jak jsme si ovšem již v teoretické části vysvětlili,

asambláž / uspořádání je k analýze standardních statických mocenských řádů spíše nevhodná.

Fragment je zároveň jako společnost s ručením omezeným zákonem považován za společnost kapitálovou, což v teoretickém rámci asambláže znamená, že původci této asambláže / uspořádání deteritorializují kvality prvků a podmínek a reteritorializují je čistě kvantitativně. Tento přístup se nicméně ukázal být v případě překladu *Letopisů Narnie* poněkud problematický, jak ukázaly výsledky předběžné i kódovací analýzy.

Překlad je v zásadě příkladem relativně negativní deteritorializace výchozího textu, který se následně reteritorializuje jako text cílový. Původcem by ale za takových okolností měla být v tomto případě v první řadě sama VV. Jakmile ale do tohoto vztahu zasahuje Fragment v takovém rozsahu, že se původcem v některých aspektech pomalu stává spíše RF a Orbis Picturs (případně Návrat domů), tak již rozhodně nemáme na mysli negaci relativní, ba raději absolutní, která asambláži / uspořádání jako celku nikterak nesvědčí.

Ačkoli se nám hypotéza o tom, zdali měl ideologicky vymezený habitus překladatelek zásadní dopad na překlad knižní série *Letopisů Narnie*, nepotvrdila, přesvědčili jsme se o tom, že habity RF a VV jsou vcelku rozdílné. O to nešťastnější je potvrzení hypotézy o účinku externích mocenských vlivů na cílový text VV, kdy Fragment podle všeho především kvůli vidině zisku u příležitosti vydání filmové verze *Letopisů Narnie: Lva, čarodějnice a skříně* potlačuje rozdílnost překladu VV, aby zachoval konzistenci s překladem RF, který využil i český překlad snímku.

Teorie asambláže / uspořádání je založená na diferenci, čisté rozdílnosti a konstantní změně vstříc nekonečnu. Jestliže je ale VV upírána možnost měnit a stávat se původcem (de)teritorializace prvků za (de)teritorializovaných podmínek, následky bývají neblahé, jak nám potvrdily závěry analýzy. Překladatel sice taktéž disponuje mocí, ale ta by neměla být převálcována ziskuchtivými původci v hierarchických podmínkách.

Omezením nomádského potenciálu asambláže / uspořádání dochází k redukci kvality ve prospěch kvantity, což brání změně a podporuje kontinuální reprodukci téhož. Za těchto okolností už ani nemluvíme o relativně negativní deteritorializaci, poněvadž ta alespoň teritorium aktualizuje, kdežto v této konkrétní instanci

teritorium ustne v totožném stavu. Nedochází-li k relativně negativní deteritorializaci, nemůžeme pak mluvit ani o překladu. Jakmile VV přestává být původcem, nestává se již překladatelkou. Původcem se stává Fragment (případně nevědomky sama RF či Orbis Pictus) a překlad přestává být kvalitním překladem, ba naopak se stává kvantitativní kopií.

Fragment ale nejspíš nepředstavuje jedinou podmínku, prvek a původce této asambláže / uspořádání, jež by mohla mít na tuto situaci dopad. Svou roli zde pravděpodobně plní i film *Letopisy Narnie: Lev, čarodějnice a skříň*, jeho produkční a distribuční společnost Walt Disney Pictures (*Czech Film Commission* 2005, online)²⁷, překladatel dabingové verze Vojtěch Kostíha a celá asambláž / uspořádání Studia Virtual, jež českou verzi dalo v souladu se zakázkou od Disney Character Voices International dohromady (*Dabingforum.cz* 2008, online)²⁸. O jejich případném vlivu ovšem nemá tento výzkum dostatečné informace, a proto se raději vyhne spekulacím.

²⁷ Dostupné z:

<https://filmcommission.cz/cs/film/the-chronicles-of-narnia-the-lion-the-witch-and-the-wardrobe/>

²⁸ Dostupné z: <https://dabingforum.cz/viewtopic.php?t=356>.

Závěr

Navzdory počátečním výhradám se jeví, že habitus své místo v translatoologii již našel. Rámec teorie asambláže / uspořádání reprezentuje jen další z alternativ, která lze tento sociologický koncept na poli studia překladu (a zdaleka nejen tam) uchopit. I přes lehce experimentální a z části průkopnickou povahu této diplomové práce lze usoudit, že se nám podařilo vystihnout jeden z potenciálních přínosů, který tato filozofická metodologie může mít.

Habitus totiž není statická záležitost a ani překlad nelze označit za definitivně ustálenou činnost. V obou případech vnímáme kontinuální procesy a proměnlivé významy, které cestují napříč kontexty, ať už stran času, místa nebo vlastní perspektivy. Reflektovat nestálost může být složité, ale deleuzovská filozofie diference nám nabízí užitečné analytické pomůcky a teoretické konstrukty, s jejichž využitím dovedeme popsat a rozebrat komplexní a kolísavé systémy i děje.

Rozbor habitu lze pojmout z nepřeberného množství úhlů, přičemž ten ideologický patří mezi vůbec nejkontroverznější. Tato práce zaujímá pozici, že by se ideologie neměla odsuzovat jako něco veskrze negativního a zaslepujícího, nýbrž bychom ji měli přijmout jako všeobecné označení absence neutrality, tedy něčeho, co se týká nás všech, protože pokud jsme do jednoho součástí širokých vzájemně provázaných sítí, nikdo a nic není nikdy tak úplně neutrální.

Pro účely studia dopadu ideologie na překlad představují *Letopisy Narnie* vcelku kuriózní objekt. Tato na první pohled obyčejná dětská fantasy série totiž nabízí celou řadu příznakově ideologicky zabarvených interpretací, ať už s ohledem na křesťanské nebo konzervativní elementy. Předložená práce pouze načukává, kolika různými způsoby můžeme na celou heptalogii nahlížet, což z *Letopisů Narnie* činí vhodný předmět zájmu dalších a dalších výzkumů v podobném duchu.

Když se středobodem zájmu stávají ideologické aspekty překladu, je na místě mít k dispozici výchozí text, v němž rozpoznáváme zřetelně ideologicky příznakové pasáže, a následně tyto části porovnat v cílových textech. Takto pojatá kritická analýza diskurzu nám může ledacos vyjevit, ale v zásadě se bude nakonec vždy jednat jen o domněnky. Pokud chceme opravdu analyzovat habitus

překladatelů, nestačí se jen zaobírat jejich jazykovými volbami, ale musíme se vydat přímo ke zdroji – k překladatelům samotným.

Poznatky z diskurzu cílových textů pak můžeme obohatit o diskurzivní data z odpovědí překladatelů, kterých se dotážeme nejen na okolnosti překladatelského procesu a konkrétní řešení specifických pasáží, ale i na otázky týkající se jejich v tomto případě ideologicky vymezeného habitu. Ze zahrnutých kódů pak lze vytušit stanovisko zpovídaného. Překladatelé ovšem nejsou jediní, kteří rozhodují o finální podobě cílových textů, a proto přichází řeč i na to, co s ideologií může a nemusí úzce souviset, a to mocenské vztahy.

Překladatelé sice disponují mocí ovlivňovat ideologické vyznění cílového textu, ale tato moc samozřejmě není absolutní, poněvadž i oni sami bývají mnohdy vystaveni externím mocenským vlivům, kterým se nedovedou bránit. Překlad totiž vedle dynamičnosti charakterizuje i fakt, že se jedná o kolektivní činnost, při níž se chtě nechtě projevují nejrůznější hierarchie a siločáry. Teoretický rámec asambláže / uspořádání je schopen se vypořádat i s touto problematikou, avšak při analýze strnulých hierarchických systémů se nevyrovná teorii aktérů-sítí.

Praktická část práce se konkrétně zabývá dvěma překladovými verzemi série *Letopisy Narnie* z pera Renaty Ferstové v prvním vydání pod nakladatelstvím Orbis Pictus z počátku devadesátých let minulého století a Veroniky Volhejnové v původní edici od vydavatelství Fragment ze začátku nultých let. Úvodní lexikologický a diskurzivní rozbor všech sedmi dílů v obou verzích poukazuje na celou řadu křesťansky či konzervativně příznakových částí nebo úseků, v nichž se mohlo projevit rozhodnutí nakladatele.

Předběžná analýza dobového habitu odhaluje, že u Ferstové je možné předpokládat přítomnost křesťansky příznakových kódů stejně jako příznakově interních vlivů. U Volhejnové poukazuje úvodní rozbor na možné dominantní externí působení nakladatele. Průzkum potenciálních křesťanských vlivů u ní přichází podobně jako u těch konzervativních v případě obou překladatelek se zcela neprůkaznými výsledky.

Na základě veškerých předcházejících zjištění se sestavuje strukturovaný rozhovor, v němž se u každé otázky, jež to umožňuje, stanovuje mikrohypotéza předpokládaného příznakového kódu, který by příslušná odpověď mohla

obsahovat. Kódování reakcí překladatelek se zaměřuje na celou řadu prvků, z jejichž procentuálního zastoupení nakonec vychází najevo, že odpovědi Ferstové zahrnují přemíru křesťanských a interních kódů, a naopak jim schází ty konzervativní či externí. Tím se potvrzuje hypotéza o přítomnosti příznakových křesťanských a interních vlivů. Následný rozbor procentuálního množství potvrzených mikrohypotéz ovšem ukazuje, že hypotéza o dopadu křesťanského působení na cílový text se nepotvrzuje.

V případě Volhejnové se navzdory značné přítomnosti konzervativně příznakových kódů v jejích odpovědích také neprokazuje souvislost mezi tímto faktem a jejími překladatelskými řešeními. Ani v jedné z kategorií se neprojevují ani křesťanské, ani interní vlivy, ale naopak se u ní potvrzuje hypotéza o zásadním účinku externích nakladatelských sil na finální verzi jejího přeloženého textu.

Závěry z kódování jsme si promítli do vzájemně propletené asambláže / uspořádání, z níž chápeme následující: Jakmile se původcem překladatelského procesu Volhejnové stává v mnoha ohledech spíše sám Fragment, který kvůli dodržení konzistence s tehdy vycházející filmovou verzí kopíruje do nového překladu řešení od Ferstové, překlad přestává být relativně negativní deteritorializací, kdy vlastně ani nemůžeme hovořit o překladu, ale spíše o přepisu hraničícím s plagiátem.

Moc, která vyplývá z hierarchických struktur, a upřednostňování kvantity před kvalitou vedou k tomu, že v asambláži / uspořádání dochází v lepší případě ke statické neměnné teritorializaci, nebo v horším k absolutně negativní deteritorializaci, která za sebou nenechává nic než rozklad. Tuto situaci má za následek potlačení rozmanitosti nomádské asambláže / uspořádání, čímž se celá asambláž / uspořádání připravuje o kvalitu.

Ačkoli se většina hypotéz vyvrátila, i tak jsme dokázali odhalit potenciál teoretického rámce asambláže / uspořádání pro analýzu komplexních dynamických sítí, mezi něž se řadí právě i habitus, ideologie a mocenské struktury v mezích světa překladu a vydávání literatury obecně. Přesto bychom nicméně našli mnohá zákoutí, kudy se tato práce nevydala, ale jiné by mohly.

Habitus překladatelek by se mohl dále zkoumat i z hlediska kupříkladu genderu, etnika, národnosti, vzdělání, profese, společenského postavení atd.

Ideologická analýza by se mohla věnovat i mimo jiné pohanským, feministickým, marxistickým či mytologickým prvkům v *Letopisech Narnie*. Oblasti, které praktická část pouze nadhodila, ale zasloužily by další výzkum, zahrnují ostatní podmínky, prvky a původce asambláže / uspořádání, které mohly potenciálně ovlivňovat samotný Fragment, habitus jednotlivých lidských prvků, jako jsou editoři, redaktoři a ostatní zaměstnanci v obou vydavatelstvích, nebo souvislost mezi habitem a gramatickými, syntaktickými či stylistickými volbami.

Že se některé hypotézy této práce nepotvrdily, přeci neznamená, že by obdobné práce ty svoje potvrdit nemohly. Ačkoli je odpověď na otázku, zdali měl habitus překladatelek zásadní dopad na překlad *Letopisů Narnie*, spíše ne, tato diplomová práce posloužila alespoň třem účelům: Ukázala budoucím analytikům, kudy se již nemusí výzkumně ubírat, načrtla jim možné využití potenciálně užitečného rámce asambláže / uspořádání a zdůraznila negativní dopady moci nakladatelství na překladatelskou práci. Vše ostatní zbývá na dalším výzkumu v této oblasti.

Summary

Despite the initial objections, it appears that the habitus has already found its place in Translation Studies. The assemblage / arrangement theory framework represents just another alternative of grasping the sociological concept within the field of studying translation (and not just within this particular field). In spite of a rather experimental and partly pioneering nature of the diploma thesis, we may assume that it managed to aptly depict one of the potential contributions of this philosophical methodology.

In fact, neither the habitus nor translation are static. In both cases, we sense continual processes and ever-changing meanings going through various contexts of not only time and space, but also one's own perspective. Reflecting volatility may be tricky, but the Deleuzian philosophy of difference gives us useful analytical tools and theory frameworks which enable us to describe and analyze complex and unstable systems and processes.

The habitus can be analyzed from a number of perspectives, of which the ideological point of view may be the most controversial one. The stance of the diploma thesis on ideology is that it should not be denounced as utterly negative and blinding but accepted as a general term for a lack of neutrality, in other words, something that concerns all of us, because if every single one of us is a part of broader intertwined networks, none of us is ever really neutral.

For the purposes of analyzing the impact of ideology on translation, *The Chronicles of Narnia* is a quite peculiar subject of study. What seems like a usual children fantasy series at first, can be interpreted in many ideologically marked manners, including but not limited to focusing on Christian or conservative elements. The diploma thesis scratches only the surface of various viewpoints of interpreting the heptalogy, making *The Chronicles of Narnia* a suitable subject for many similarly oriented studies to come.

When one researches the ideological aspects of a translation, it is useful to study a source text featuring clearly detectable ideologically marked parts which can be compared to their counterparts in target texts. The conclusions of critical discourse analysis may be somehow revealing, but at the end of the day, its results

are always mere speculations. If we really want to analyze the habitus of translators, their choice of words is not a good enough data basis, which is why we need to reach the best source of information; the translators themselves.

Then, the discourse data from target texts may be combined with the discourse data from translators' answers. They are interviewed not only about their translation process circumstances and specific translation solutions, but about their, in this case, ideologically defined habitus, too. The included codes may help to interpret the attitude of the interviewee. However, translators are not the only ones deciding the final form of target texts, and for that reason, the thesis also focuses on power relations, which may or may not be related to ideology.

While translators may have the power to influence the ideological message of a target text, their power is not absolute, because they themselves are often a subject to external power influences which they cannot resist. The reason for that being, translation is not just a dynamic but also collective activity, which means various hierarchies and lines of power are due to have an impact on it. The assemblage / arrangement theory framework can be used to analyze even the issues of power, but it lacks in analyzing stiff hierarchical systems compared to the actor-network theory.

The practical part of the thesis is concerned with two translation versions of *The Chronicles of Narnia* series, the first translated by Renata Ferstová and originally published by the Orbis Pictus publishing company in the beginning of 1990s, and the second one by Veronika Volhejnová and originally published by the Fragment publishing house in the early 2000s. The initial lexicological and critical discourse analysis of the seven volumes in both versions shows a wide range of marked Christian or conservative passages, which also could have been influenced by the publisher.

The preliminary then-habitus analysis shows that the structured interview answers by Ferstová may include marked Christian and marked internal influence codes. When it comes to Volhejnová, the preliminary analysis points to dominant external influence of the publisher. Nevertheless, the research of possible Christian influences on her habitus brings inconclusive evidence, much like in the case of the conservative ones for both translators.

Afterwards, the structured interview is constructed based on acquired data. Every question which enables it features a microhypothesis of a presupposed marked code inclusion in the corresponding answer. The codes in the answers of translators are aimed at various elements whose percentage reveals that the answers of Ferstová includes predominantly Christian and internal influences and basically no conservative or external ones. This supports the hypothesis of the marked Christian and internal influence presence. Nonetheless, the following percentage analysis of the confirmed microhypotheses concludes that the Christian influences probably did not impact her target text.

Concerning Volhejnová, even though her answers showed a predominance of marked conservative codes in her answers, the confirmed microhypotheses percentage proved no conclusive connection between this and her translation solutions. Neither category shows Christian or internal influence, but the preliminary hypothesis of a substantial external influence from the publisher on the final version of her translation is confirmed by the research.

The coding results are reflected in the intertwined assemblage / arrangement, which shows the following: When the agent of the translation process becomes in many aspects less Volhejnová and more Fragment, who copies the translation solutions by Ferstová to be consistent with the then to-be-released film version, the translation process ceases to be both a relative negative deterritorialization and a translation, becoming more of a copy verging on plagiarism.

The power emerging from hierarchical structures and prioritizing quantity over quality results in either a static unchanging territorialization in better case or in an absolute negative deterritorialization leaving nothing but dissolution in worse case. The situation is caused by suppressing the diversity of a nomadic assemblage / arrangement, depriving the whole assemblage / arrangement of quality.

Although a majority of hypotheses were disproven, we still managed to demonstrate many potentials of the assemblage / arrangement theory framework for analyzing complex dynamic networks, which include the habitus, ideology, and power structures within the world of translating and book publishing, in general.

Still, the diploma thesis did not cover many aspects that other studies could follow up on.

The habitus of the translators could be further analyzed with a focus on gender, ethnicity, nationality, education, profession, social status, etc. The ideology analysis could pursue the pagan, feminist, Marxist, or mythological elements, besides others, in *The Chronicles of Narnia*. The practical part only touched upon some areas that would merit further research, including other assemblage / arrangement conditions, elements, and agents that could have influenced Fragment, the habitus of other human elements like proofreaders, editors, and other publishing house employees, or the connection between the habitus and the translators' grammatical, syntactic, and stylistic choices.

Disproving some of the thesis hypotheses does not mean that similar theses could never confirm theirs. And while the answer for the question of whether the habitus of the translators had any major impact on the translation of *The Chronicles of Narnia* is likely negative, the diploma thesis served at least three purposes: It showed the future analytics which aspects they do not have to cover, anymore, outlined possible uses of the assemblage / arrangement theory framework, and highlighted the negative impacts of publishers on the works of translators. Everything else depends on further research in the area.

Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tabulka 1: Srovnání originálu a překladů pasáže o duchovi	42
Tabulka 2: Srovnání originálu a překladů pasáže o bibli	45
Tabulka 3: Srovnání originálu a překladů pasáže o přikázání	45
Tabulka 4: Srovnání originálu a překladů promluv drožkaře	46
Tabulka 5: První skupina otázek strukturovaného rozhovoru s MH	52
Tabulka 6: Druhá skupina otázek strukturovaného rozhovoru s MH	58
Tabulka 7: Výsledky kódování a potvrzení či vyvrácení MH	60

Grafy

Graf 1: Grafické znázornění kódů v odpovědích překladatelek	61
Graf 2: Grafické znázornění potvrzení a vyvrácení MH	62

Bibliografie

Primární zdroje

- LEWIS, Clive Staples. 1991a. *Lev, čarodějnice a skříň*. Přeložila Renata Ferstová. Praha: Orbis Pictus. ISBN 80-85240-04-1.
- . 1991b. *Princ Kaspian*. Přeložila Renata Ferstová. Praha: Orbis Pictus. ISBN 80-85240-05-X.
- . 1992a. *Plavba Jitřního poutníka*. Přeložila Renata Ferstová. Praha: Orbis Pictus. ISBN 80-85240-06-8.
- . 1992b. *Stříbrná židle*. Přeložila Renata Ferstová. Praha: Orbis Pictus. ISBN 80-85240-07-6.
- . 1992c. *Kůň a jeho chlapec*. Přeložila Renata Ferstová. Praha: Orbis Pictus. ISBN 80-85240-08-4.
- . 1993a. *Čarodějův synovec*. Přeložila Renata Ferstová. Praha: Orbis Pictus. ISBN 80-85240-09-2.
- . 1993b. *Poslední bitva*. Přeložila Renata Ferstová. Praha: Orbis Pictus. ISBN 80-85240-10-6.
- . 2001. *The Chronicles of Narnia*. Londýn: HarperCollins. ISBN 0-06-623850-1.
- . 2005a. *Čarodějův synovec*. Přeložila Veronika Volhejnová. Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 80-253-0160-5.
- . 2005b. *Lev, čarodějnice a skříň*. Přeložila Veronika Volhejnová.

Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 80-253-0161-3.

———. 2005c. *Princ Kaspian*. Přeložila Veronika Volhejnová. Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 80-253-0163-X.

———. 2005d. *Kůň a jeho chlapec*. Přeložila Veronika Volhejnová. Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 80-253-0162-1.

———. 2006a. *Plavba Jitřního poutníka*. Přeložila Veronika Volhejnová. Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 80-253-0347-0.

———. 2006b. *Stříbrná židle*. Přeložila Veronika Volhejnová. Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 80-253-0349-7.

———. 2006c. *Poslední bitva*. Přeložila Veronika Volhejnová. Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 80-253-0166-4.

Sekundární zdroje

ABDALLAH, Kristiina. 2014. The Interface between Bourdieu's Habitus and Latour's Agency: The Work Trajectories of Two Finnish Translators. In: VORDEROBERMEIER Gisella M. *Remapping Habitus in Translation Studies*. Amsterdam: Editions Rodopi, s. 111–132. ISBN 978-94-012-1086-7.

ADORNO, Theodore, FRENKEL-BRUNSWIK, Else, LEVINSON, Daniel a SANFORD, Nevitt. 1950. *The Authoritarian Personality*. New York: Harper. Dostupné z: https://ia802802.us.archive.org/33/items/TheAuthoritarianPersonality/%28Studies%20in%20Prejudice%29%20Theodor%20W.%20Adorno%2C%20Else%20Frenkel-Brunswik%2C%20Daniel%20J.%20Levinson%2C%20R.%20Nevitt%20Sanford%20-%20The%20Authoritarian%20Personality-Harper%20and%20Brothers%20%281950%29_compressed.pdf.

- ÁLVAREZ, Román a VIDAL, M. Carmen-África. 1996. Translating: A Political Act. In: *Translation, Power, Subversion*. Filadelfie: Multilingual Matters, s. 1–9. ISBN 978-1853593505.
- ALTHUSSER, Louis Pierre. 1990. *Philosophy and the Spontaneous Philosophy of the Scientists and Other Essays*. Londýn: Verso Books. ISBN 978-0860919568.
- ANDERSON, Amy. 2012. Profiles in Greatness: C. S. Lewis. In: *Success* [online]. 14. 3. [cit. 21. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.success.com/profiles-in-greatness-cs-lewis/>.
- APTER, David Ernest. 1964. Ideology and Discontent. In: *Ideology and Discontent*. New York: Free Press, s. 15–46. ISBN 978-0029007600.
- BAKER, Mona. 2006. *Translation and Conflict: A Narrative Account*. Londýn: Routledge. ISBN 978-0415383967.
- BASCOM, William. 1965. The Forms of Folklore: Prose Narratives. *Journal of American Folklore*. **78**(907), 3–20. ISSN 0021-8715.
- BARTHES, Roland. 2004. *Mytologie*. Přeložil Josef Fulka. Praha: Dokořán. ISBN 80-86569-73-X.
- . 2006. Smrt autora. Přeložil Tomáš Jirsa. *Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné*. **10**(3), 75–77. ISSN 1212-5547.
- BAUDELAIRE, Charles. 1999. Velkomyslný hráč. Přeložil Hanuš Jelínek. In: *Malé básně v próze*, s. 47–50. Praha: Garamond. ISBN 978-80-7587-177-0.
- BEDNÁROVÁ-GIBOVÁ, Klaudia a KUZDEROVÁ, Henrieta. 2021. The Impact

of Ideologies on the Translator's Work: A Conceptual Reflection and Application. *Hermēneus*. **23**(1), 31–67. ISSN 2530-609X.

BOURDIEU, Pierre. 1980. *Le Sens pratique*. Paříž: Maison des sciences de l'homme. ISBN 2-7073-0298-8.

———. 1998. *Teorie jednání*. Přeložila Věra Dvořáková. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-518-3.

———. 2017. The Biographical Illusion. Přeložili Yven Winkin a Wendy Leeds-Hurwitz. In: HEMECKER, Wilhelm and SAUNDERS, Edward. *Biography in Theory: Key Texts with Commentaries*. Berlín: De Gruyter, s. 210–216. ISBN 978-3110501612.

BRENNER, Neil, MADDEN, David J. a WACHSMUTH, David. 2011. Assemblage Urbanism and the Challenges of Critical Urban Theory. *City*. **15**(02), 225–240. ISSN 1470-3629.

BRISSET, Annie. 1996. *The Sociocritique of Translation: Theatre and Alterity in Quebec, 1968–1988*. Přeložili Rosalind Gill a Roger Gannon. Toronto: University of Toronto Press. ISBN 978-0802005335.

BUZELIN, Hélène. 2005. Unexpected Allies: How Latour's Network Theory Could Complement Bourdieusian Analyses in Translation Studies. *The Translator*. **11**(2), 193–218. ISSN 1355-6509.

CAMPBELL, Angus, CONVERSE, Philip Ernest, MILLER, Warren Edward a STOKES, Donald Elkinton. 1960. *The American Voter*. New York: Wiley. ISBN 978-0226092546.

CALZADA-PÉREZ, María. 2014. Introduction. In: *Apropos of Ideology: Translation Studies on Ideology – Ideologies in Translation Studies*.

Manchester: St. Jerome, s. 1–22. ISBN 978-1-900650-51-9.

COLLINS, Mary Ann. 2006. Trouble in Narnia: The Occult Side of C. S. Lewis.

In: *Crossroads* [online], Harvest House Publishers. Únor [cit. 10. 11. 2023].

Dostupné z: <http://www.crossroad.to/articles2/006/narnia-trouble.htm>.

CONN, Marie. 2008. *C. S. Lewis and Human Suffering: Light Among the Shadows*.

Mahwah: HiddenSpring. ISBN 978-1587680441.

CUNICO, Sonia a MUNDAY, Jeffrey. 2007. Encounters and Clashes: Introduction

to Translation and Ideology. *The Translator*. **13**(2), 141–149. ISSN 1757-

0409.

Czech Film Commission. © 2005–2023. The Chronicles of Narnia: The Lion, the

Witch and the Wardrobe [online]. Praha: Česká filmová komise [cit. 3. 12.

2023]. Dostupné z: [https://filmcommission.cz/cs/film/the-chronicles-of-](https://filmcommission.cz/cs/film/the-chronicles-of-narnia-the-lion-the-witch-and-the-wardrobe/)

[narnia-the-lion-the-witch-and-the-wardrobe/](https://filmcommission.cz/cs/film/the-chronicles-of-narnia-the-lion-the-witch-and-the-wardrobe/).

Dabingforum.cz. 2008. Letopisy Narnie: Lev, čarodějnice a skříň [online]. 16. 7.

[cit. 3. 12. 2023]. Dostupné z: <https://dabingforum.cz/viewtopic.php?t=356>.

DALDAL, Asli. 2014. Power and Ideology in Michel Foucault and Antonio

Gramsci: A Comparative Analysis. *Review of History and Political Science*.

2(2), s. 149–167. ISSN 2333-5726.

DELANDA, Manuel. 2006. *A New Philosophy of Society: Assemblage Theory and*

Social Complexity. Londýn: Continuum. ISBN 978-08-26491-69-5.

DELEUZE, Gilles. 1996. *Foucault*. Přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Herrmann &

synové. ISBN 80-238-0033-7.

DELEUZE, Gilles a GUATTARI, Félix. 2001. *Co je to filozofie?* Přeložil Miroslav Petříček. Praha: Oikoymenh. ISBN 80-7298-030-0.

———. 2017. *Kafka: Za menšinovou literaturu.* Přeložil Josef Hrdlička. Praha: Herrmann & synové. ISBN 978-80-87054-49-9.

———. 2019. *Tisíc plošin.* Přeložila Marie Caruccio Caporale. Praha: Herrmann & synové. ISBN 978-80-87054-25-3.

DIONÍSIO DA SILVA, Gisele. 2020. Translation and Publishing in Translation Studies. *Translation Matters*. 2(1), 10–23. ISSN 2184-4585.

DRUCKER, Henry Matthew. 1972. Marx's Concept of Ideology. *Philosophy*. 47(180), 152–161. ISSN 1469-817X.

DYER, Justin Buckley a WATSON, Mary J. 2016. *C. S. Lewis on Politics and the Natural Law.* New York: Cambridge University Press. ISBN 978-1-107-10824-0.

EAGLETON, Terry. 1991. *Ideology.* Londýn: Verso Books. ISBN 0-86091-538-7.

EMMERICH, Karen R. 2013. Visibility (and Invisibility). In: GAMBIER, Yves a VAN DOORSLAER, Luc. *Handbook of Translation Studies Volume 4.* Amsterdam: John Benjamins, s. 200–206. ISBN 978-90-272-7081-8.

EVAN-ZOHAR, Itamar. 1990. Polysystem Theory. *Poetics Today*. 11(1), 9–26. ISSN 0333-5372.

EZARD, John. 2002. Narnia Books Attacked as Racist and Sexist. In: *The Guardian* [online]. 3. 6. [cit. 10. 11. 2023]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20150208163207/http://www.theguardian.com/uk/2002/jun/03/gender.hayfestival2002>.

- FAIRCLOUGH, Norman. 1989. *Language and Power*. Londýn: Routledge. ISBN 0-582-00976-6.
- . 2013. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Londýn: Routledge. ISBN 978-1-4058-5822-9.
- FERSTOVÁ, Renata. 2011. *Maminka píše paměti*. In: *Mantulie* [online]. Červen [cit. 23. 11. 2023]. Dostupné z: <http://laisifinwen.futurae.cz/>.
- FISHER, Mark. 2010. *Kapitalistický realismus*. Přeložil Radovan Baroš. Praha: Rybka Publishers. ISBN 978-80-87067-69-7.
- FORD, Paul. 2005. *Pocket Companion to Narnia: A Guide to the Magical World of C. S. Lewis*. Londýn: HarperCollins. ISBN 978-0-06-087398-1.
- FOUCAULT, Michel. 1980. *Power/Knowledge*. New York: Pantheon Books. ISBN 0-394-73954-X.
- . 1999. *Dějiny sexuality I.: Vůle k věděni*. Přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Herrmann & synové. ISBN 80-238-5090-3.
- GENTZLER, Edwin a TYMOCZKO, Maria. 2002. Introduction. In: *Translation and Power*. AMH erst: University of Massachusetts Press, s. 11–28. ISBN 978-1558493599.
- GERRING, John. 1997. Ideology: A Definitional Analysis. *Political Research Quarterly*. **50**(04), 957–994. ISSN 1065-9129.
- GODARD, Barbara. 2000. Deleuze and Translation. *Parallax*. **6**(1), 56–81. ISSN 1353-4645.

- GOUANVIC, Jean-Marc. 2005. Bourdieusian Theory of Translation, or the Coincidence of Practical Instances. *The Translator*. **11**(2), 147–166. ISSN 1355-6509.
- . 2014. Is Habitus as Conceived by Pierre Bourdieu Soluble in Translation Studies? In: VORDEROBERMEIER Gisella M. *Remapping Habitus in Translation Studies*. Amsterdam: Editions Rodopi, s. 29–42. ISBN 978-94-012-1086-7.
- GRAMSCI, Antonio. 1970. *Poznámky o Machiavellim, politice a modernímu státu*. Přeložil Lubomír Sochor. Praha: Svoboda. Dostupné z Národní digitální knihovny: <https://ndk.cz/view/uuid:e5f7e710-28a6-11e6-a7c6-005056827e52?page=uuid:f700dee0-3c92-11e6-8361-5ef3fc9ae867>.
- GRAY, William. 2007. Pullman, Lewis, MacDonald, and the Anxiety of Influence. *Mythlore*. **25**(3/4), 117–132. ISSN 0146-9339.
- GRBIĆ, Nadja. 2014. Interpreters in the Making: Habitus as a Conceptual Enhancement of Boundary Theory? In: VORDEROBERMEIER Gisella M. *Remapping Habitus in Translation Studies*. Amsterdam: Editions Rodopi, s. 93–110. ISBN 978-94-012-1086-7.
- GREEN, Philip. 1991. I Have a Philosophy, You Have an Ideology: Is Social Criticism Possible? *The Massachusetts Review*. **32**(2), 199–217. ISSN 2330-0485.
- HAUGAARD, Mark. 2008. Power and Habitus. *Journal of Power*. **1**(2), 189–206. ISSN 1754-0305.
- HE, Wei a ZHANG, Jiao. 2018. The Relationship Between the Author and the Translator From the Perspective of Power of Tenor of Discourse: A Case Study of the Peritexts of the Translations of *Mengzi*. *Journal of World*

Languages. 5(2), 132–149. ISSN 2169-8260.

- HERMANS, Theo. 1996. Norms and the Determination of Translation: A Theoretical Framework. In: ÁLVAREZ, Román a VIDAL, M. Carmen-África. *Translation, Power, Subversion*. Filadelfie: Multilingual Matters, s. 25–51. ISBN 978-1853593505.
- . 1997. Translation As Institution. In: SNELL-HORNBY, Mary, JETTMAROVÁ, Zuzana a KAINDL, Klaus. *Translation as Intercultural Communication. Selected Papers from the EST Congress, Prague 1995*. Amsterdam: John Benjamins, s. 3–20. ISBN 978-9027285614.
- HOFFER, Eric. 2010. *The True Believer*. New York: HarperCollins. ISBN 978-0-062-02935-5.
- HÖNIG, Hans. 1992. Von der erzwungenen Selbstentfremdung des Übersetzers – Ein offener Brief an Justa Holz-Mänttári. *TextConText*. 7(1), 1–14. ISSN 0179-6844.
- HOOPER, Walter. 1996. *C. S. Lewis: A Companion and Guide*. Londýn: HarperCollins. ISBN 978-0-00-628046-3.
- HUNT, Sylvia. 2018. The Political Worlds of Boxen and Narnia: Small Bodies in Big Spaces. *Journal of Juvenilia Studies*. 1(1), 37–47. ISSN 2561-8326.
- CHAPMAN, Roger. 2012. The Lion, the Witch and the Cold War: Political Meanings in the Religious Writings of C.S. Lewis. *Journal of Religion and Popular Culture*. 24(1), 1–14. ISSN 1703-289X.
- CHARVÁT, Martin. 2018. Gilles Deleue: O vizích, perceptech, afektech a deterritorializaci jazyka. In: FIŠEROVÁ, Michaela, CHARVÁT, Martin a LAMBERT, Gregg. *Gilles Deleuze o literatuře: Mezi uměním, animalitou a*

politikou. Praha: Togga, s. 13–78. ISBN 978-80-7476-156-0.

CHEUNG, Martha P. Y. 2014. Translation as Intercultural Communication: Views from the Chinese Discourse on Translation. In: BERMANN, Sandra a PORTER, Catherine. *A Companion to Translation Studies*. Chichester: Wiley-Blackwell, s. 179–190. ISBN 978-1118613504.

INGHILLERI, Moira. 2014. Bourdieu's Habitus and Dewey's Habits: Complementary Views of the Social? In: VORDERBERMEIER Gisella M. *Remapping Habitus in Translation Studies*. Amsterdam: Editions Rodopi, s. 185–202. ISBN 978-94-012-1086-7.

JACOBS, Alan. 2005. The Professor, the Christian, and the Storyteller. In: *The Boston Globe* [online]. 4. 12. [cit. 10. 11. 2023]. Dostupné z: https://www.boston.com/news/globe/ideas/articles/2005/12/04/the_professor_the_christian_and_the_storyteller/.

JOHNSON, Megan Marie. 2023. *Progressive Education in C. S. Lewis's Prince Caspian, Voyage of the Dawn Treader, and The Silver Chair: Narnia as a Remedy to The Green Book*. Provo. Diplomová práce. Univerzita Brigham Younga. Filozofická fakulta.

JOHNSTON, Robert Kent. 1977. Image and Content: The Tension in C. S. Lewis' Chronicles of Narnia. *Journal of the Evangelical Theological Society*. **20**(3), 253–264. ISSN 0360-8808.

JONES, Mark. 2020. From Narnia to Brexit: C. S. Lewis and his vision of a perfect England. In: *Independent* [online]. 13. 11. [cit. 10. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/independentpremium/long-reads/narnia-c-s-lewis-brexit-england-conservative-right-wing-lion-witch-wardrobe-b1221469.html>.

- KOLODNY, Niko. 2023. *The Pecking Order: Social Hierarchy as a Philosophical Problem*. Cambridge: Harvard University Press. ISBN 978-0674292819.
- LATOURE, Bruno. 2016. *Stopovat a skládat svět s Brunem Latourem: Výbor z textů 1998–2013*. Přeložil Čestmír Pelikán. Praha: Tranzit.cz. ISBN 978-80-87259-37-5.
- LAWSON, Rob, MIROSA, Miranda a WOOLISCROFT, Ben. 2011. Dynamic Ideologies: The Case of Slow Food. *Advances in Consumer Research*. **39**(1), 318–324. ISSN 0098-9258.
- LEFEVERE, André. 1992. *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. Londýn: Routledge. ISBN 978-1138208742.
- . 1998. Translation Practice(s) and the Circulation of Cultural Capital. Some Aeneids in English. In: BASSNETT, Susan a LEFEVERE, André. *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. Clevedon: Multilingual Matters, s. 41–56. ISBN 978-1853593536.
- LEUNG, Matthew Wing-Kwong. 2006. The Ideological Turn in Translation Studies. In: DUARTE, Joao Ferreira, ROSA, Alexandra Assis a SERUYA, Teresa. *Translation Studies at the Interface of Disciplines*. Amsterdam: John Benjamins, s. 129–144. ISBN 978-9027216762.
- LEWIS, Clive Staples. 1956. Sometimes Fairy Stories May Say Best What's to be Said. *The New York Times* [online]. 18. 11. [cit. 11. 11. 2023]. Dostupné z: <https://apilgriminnarnia.com/2014/01/27/sometimes-fairy-stories/>.
- . 1994. *Zaskočen radostí*. Přeložily Jana Soprová a Helena Webrová. Praha: Česká křesťanská akademie. ISBN 80-85795-07-8.

- . 2007. *The Collected Letters of C. S. Lewis, Volume 3*. Londýn: HarperCollins. ISBN 978-0060819224.
- LINDSKOOG, Kathryn Ann. 1973. *The Lion of Judah in Never-Never Land: The Theology of C. S. Lewis Expressed in His Fantasies for Children*. Grand Rapids: Eerdmans. ISBN 978-0-8028-1495-1.
- LIZARDO, Omar. 2004. The Cognitive Origins of Bourdieu's *Habitus*. *Journal of the Theory of Social Behaviour*. **34**(4), 375–401. ISSN 1468-5914.
- LOCKE, Terry. 2004. *Critical Discourse Analysis*. New York: Continuum. ISBN 0-8264-6486-6.
- LUŠKOVÁ, Kristýna. 2020. *Komparativní analýza dvou překladů knihy Lev, čarodějnice a skříň od C. S. Lewise se zaměřením na překlad dětské literatury*. Olomouc. Bakalářská práce. Univerzita Palackého. Filozofická fakulta.
- LUXMOORE, Jonathan. 2023. C.S. Lewis' Work Continues to Gain Popularity 60 Years After His Death. In: *Catholic Review* [online]. 24. 9. [cit. 10. 11. 2023]. Dostupné z: <https://catholicreview.org/c-s-lewis-work-continues-to-gain-popularity-60-years-after-his-death/>.
- MACHADO DA SILVA, Juremir. 2021. The Paradox of Ideology. *Matrizes*. **15**(1), 45–56. ISSN 1982-8160.
- MACURA, Vladimír a JEDLIČKOVÁ, Alice. 2012. *Průvodce po světové literární teorii 20. století*. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-848-2.
- MANNHEIM, Karl. 1979. *Ideology and Utopia*. Londýn: Routledge. ISBN 0-7100-4609-X.

- MARAIS, Kobus. 2014. *Translation Theory and Development Studies: A Complexity Theory Approach*. New York: Routledge. ISBN 978-1138940819.
- . 2019. „Effect Causing Effects“: Considering Constraints in Translation. In: MARAIS, Kobus a MEYLAERTS, Reine. *Complexity Thinking in Translation Studies*. New York: Routledge, s. 53–72. ISBN 978-0-203-70201-7.
- MARTINDALE, Wayne a ROOT, Jerry. 1990. *The Quotable Lewis*. Carol Stream: Tyndale House Publishers. ISBN 978-0842351157.
- MARX, Karl a ENGELS, Friedrich. 1952. *Německá ideologie*. Přeložil Pavel Levit. Praha: Svoboda. Dostupné z: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/427695/mod_resource/content/1/Marx%20%20N%C4%9Bmeck%C3%A1%20ideologie.pdf.
- MERKLE, Denise. 2008. Translation Constraints and the ‘Sociological Turn’ in Literary Translation Studies. In: PYM, Anthony, SHLESINGER, Miriam a SIMEONI, Daniel. *Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in Homage to Gideon Toury*. Amsterdam: John Benjamins, s. 175–186. ISBN 978-9-027-29167-7.
- MILLER, Seumas. 1990. Foucault on Discourse and Power. *A Journal of Social and Political Theory*. **76**(2), s 115–125. ISSN 1558-5816.
- MYLES, John. 1999. From Habitus to Mouth: Language and Class in Bourdieu's Sociology of Language. *Theory and Society*. **28**(6), s. 879–901. ISSN 1573-7853.
- NAIL, Thomas. 2017. What is an Assemblage? *SubStance*. **46**(142), 21–37. ISSN 1527-2095.

- NESCOLARDE-SELVA, Josué, USÓ-DOMÉNECH, José-Luis a GASH, Hugh. 2017. What Are Ideological Systems? *Systems*. **5**(1), 1–17. ISSN 2079-8954.
- NETTL, John Peter. 1967. *Political Mobilization: A Sociological Analysis of Methods and Concepts*. New York: Basic Books. ISBN 978-0571080533.
- NIKOLAKAKOS, George. 1979. *A Critique and Analysis of the Decline-of-Ideology Thesis*. Waterloo. Diplomová práce. Univerzita Wilfrida Lauriera. Filozofická fakulta.
- Obec překladatelů. 2010. Veronika Volhejnová. In: *Databáze českého uměleckého překladu* [online]. 27. 5. [cit. 23. 11. 2023]. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000003943.
- POYNTON, Cate. 1989. *Language and Gender: Making the Difference*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0194371605.
- RAE, Gavin. 2015. *Ontology in Heidegger and Deleuze: A Comparative Analysis*. New York: Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-137-40456-5.
- RŮŽIČKA, Michal a VAŠÁT, Petr. 2011. Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus. *AntropoWEBZIN*. **7**(2), 129–133. ISSN 1801-8807.
- SARTORI, Giovanni. 1969. Politics, Ideology, and Belief Systems. *The American Political Science Review*. **63**(2), 398–411. ISSN 1537-5943.
- SCOLLON, Suzanne. 2003. Political and Somatic Alignment: Habitus, Ideology and Social Practice. In: *Critical Discourse Analysis: Theory and Interdisciplinarity*. Hampshire: Palgrave Macmillan, s. 167–198. ISBN 0-333-97023-3.

- SEDDON, Emma. 2019. Exploring the Social Complexity of Translation with Assemblage Thinking. In: MARAIS, Kobus a MEYLAERTS, Reine. *Complexity Thinking in Translation Studies*. New York: Routledge, s. 104–127. ISBN 978-0-203-70201-7.
- SELA-SHEFFY, Rekefet a SHLESINGER, Miriam. 2011. Introduction: Identity and Status in the Translational Professions. In: *Identity and Status in the Translational Profession*. Amsterdam: John Benjamins, s. 1–9. ISBN 978-9027285010.
- SINFIELD, Alan. 1983. Literary Theory and the 'Crisis' in English Studies. *Critical Quarterly*. **25**(3), 35–47. ISSN 1467-8705.
- STRONG, Richard Charles. 2021. Habitus in Relation to Social Cognition, Recognition, and Misrecognition. *Journal for the Theory of Social Behaviour*. **51**(4), 1–37. ISSN 1468-5914.
- STROWE, Anna. 2013. Power and Translation. In: GAMBIER, Yves a VAN DOORSLAER, Luc. *Handbook of Translation Studies Volume 4*. Amsterdam: John Benjamins, s. 134–141. ISBN 978-90-272-7081-8.
- ŠMRHA, Jan. 2015. *André Lefevere a jeho manipulační škola*. Praha. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta filozofická.
- ŠVANTNER, Martin. 2015. Texty, které chtěly překonat řád svého světa: K Deleuzově dialektické interpretaci Platónovy rétoriky. *Aither*. **7**(14), 68–83. ISSN 1803-7860.
- TILCER, Roman. 2018. Tváře překladu 10: Veronika Volhejnová. *XB-1* [online]. 28. 8. [cit. 25. 11. 2023]. Dostupné z: <http://www.casopisxb1.cz/aktuality/tvare-veronika-volhejnova/>.

TOLKIEN, John Ronald Reuel. 2001. *Společenstvo prstenu*. Přeložila Stanislava Pošustová-Menšíková. Praha: Mladá Fronta. ISBN 80-204-0925-4.

———. 2006. *The Letters of J. R. R. Tolkien*. Londýn: HarperCollins. ISBN 978-0261102651.

TYMOCZKO, Maria. 2014. Ideology and the Position of the Translator: In What Sense is a Translator 'In Between'? In: CALZADA-PÉREZ, María. *Apropos of Ideology: Translation Studies on Ideology – Ideologies in Translation Studies*. Manchester: St. Jerome, s. 181–201. ISBN 978-1-900650-51-9.

———. 2010. *Translation, Resistance, Activism*. AMH erst: University of Massachusetts Press. ISBN 978-1558498334.

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky. © 2008–2023. Skloňování mužských jmen zakončených na *-us*, *-ius*, *-eus*, *-os*, *-es* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, [cit. 28. 11. 2023]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=229>.

VAN LEEUWEN, Mary Stewart. 2010. *A Sword between the Sexes? C. S. Lewis and the Gender Debates*. Grand Rapids: Brazos Press. ISBN 978-1-58743-208-8.

VAUS, Will. 2004. *Mere Theology: A Guide to the Thought of C. S. Lewis*. Westmont: InterVarsity Press. ISBN 978-0-8308-2782-X.

VENUTI, Lawrence. 2004. *The Translator's Invisibility*. Londýn: Routledge. ISBN 0-203-36006-0.

- VESELÝ, Karel. 2023. Když Foucault vzal LSD... Trip, který vedl k neoliberalismu. In: A2 [online]. 12. 4. [cit. 23. 11. 2023]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2023/8/kdyz-foucault-vzal-bsd-dot-dot-dot>.
- VORDEROBERMEIER, Gisella M. 2014. Introduction: (Translatorial) Habitus—A Concept that Upsets (in Translation Studies)? In: *Remapping Habitus in Translation Studies*. Amsterdam: Editions Rodopi, s. 9–26. ISBN 978-94-012-1086-7.
- WACQUANT, Loïc. 2004. Habitus. In: BECKERT, Jens a ZAFIROVSKI, Milan. *International Encyclopedia of Economic Sociology*. Londýn: Routledge, s. 315–319. ISBN 978-0415569583.
- WAUGH, Geoff. 2016. *Discovering Aslan: High King above all Kings in Narnia*. Brisbane: Renewal Journal Publications. ISBN 978-1540858016.
- WEBB, P. Taylor. 2008. Re-mapping Power in Educational Micropolitics. *Critical Studies in Education*. 49(2), 127–142. ISSN 1750-8495.
- WICHER, Andrzej. 2013. The Discourse of Orientalism in C. S. Lewis's *Chronicles of Narnia*. In: KAZIK, Joanna and MIROWSKA, Paulina. *Studies in English Drama and Poetry Volume 3: Reading Subversion and Transgression*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 201–215. ISBN 978-83-7525-994-0.
- WOLF, Michaela. 2007. The Emergence of a Sociology of Translation. In: WOLF, Michaela a FUKARI, Alexandra. *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam: John Benjamins, s. 1–36. ISBN 978-90-272-1682-3.
- . 2010. Sociology of Translation. In: GAMBIER, Yves a DOORSLAER, Luc van. *Handbook of Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins, s. 337–347. ISBN 978-9-027-27376-5.

———. 2012. The Sociology of Translation And Its „Activist Turn“. *Translation and Interpreting Studies*. **7**(2), 129–143. ISSN 1876–2700.

YADAV, Aryma Brajesh. An Insight into Libertarian Conservatism. *International Journal of Law Management and Humanities*. **4**(3), 1615–1622. ISSN 2581-5369.

ŽIŽEK, Slavoj. 1989. *The Sublime Object of Ideology*. Londýn: Verso Books. ISBN 978-0860919711.

Přílohy

Do příloh této práce vkládám CD obsahující výslovné souhlasy obou účastnic výzkumu, strukturované rozhovory s nimi spolu s kódovanými odpověďmi a prohlášení o vlastní pozicionalitě.

Anotace

Autor:	Bc. Petr Uram
Katedra:	Katedra anglistiky a amerikanistiky
Studijní obor:	Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad
Název česky:	Analýza habitu překladatelek <i>Letopisů Narnie</i>
Název anglicky:	The Habitus Analysis of the Translators of <i>The Chronicles of Narnia</i>
Vedoucí práce:	Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.
Počet stran:	97
Počet znaků:	125 580
Přílohy:	1x CD

Anotace

Předložená diplomová práce se zaměřuje na analýzu habitus dvou překladatelek knižní série *Letopisy Narnie*. V kontextu ideologických a mocenských aspektů tohoto sociologického konceptu si klade otázku, zdali měl habitus obou překladatelek zásadní dopad na jejich překladatelský proces a cílový text s ohledem na jednotlivé lexikální volby v rámci daného nábožensky či politicky příznakového diskurzu. Ze závěrů lexikálně-diskurzivní mikroanalýzy vychází rozbor samotného habitus za pomoci strukturovaného rozhovoru s oběma překladatelkami. Analýza kódů v odpovědích následně zodpoví otázku o míře dopadu habitus, na což naváže rozbor asambláže / uspořádání obou překladů a veškerých relevantních prvků, podmínek a původců.

Klíčová slova

habitus, ideologie, moc, *Letopisy Narnie*, C. S. Lewis, asambláž, uspořádání, strukturovaný rozhovor, kritická analýza diskurzu, kódování

Annotation

The diploma thesis is concerned with a habitus analysis of the two translators of *The Chronicles of Narnia* book series. Given the ideological and power aspects of this sociological concept, the thesis asks a question of whether the habitus of the translators influenced their translation process and target texts in any major way, focusing on lexical choices in certain religiously or politically marked parts of the discourse. The results of the lexical-discourse microanalysis are used as a basis for the habitus analysis comprised of a structured interview with both translators. Analyzing codes in their answers is supposed to answer the question of the habitus impact. This is followed by an assemblage / arrangement analysis of both translations and all the relevant elements, conditions, and agents.

Keywords

habitus, ideology, power, *The Chronicles of Narnia*, C. S. Lewis, assemblage, arrangement, structured interview, critical discourse analysis, coding